

Fondatori: George Bacovia, Grigore Tabacaru (1925)

ateneu

www.ateneu.info
ateneubc@gmail.com

Revistă
de cultură
Nr. 560

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România •
• Anul 53 (serie nouă) • aprilie 2016 • 3,00 lei •

Adrian JICU

Oglinzile publicisticii lui Constantin Călin

pagina 3

Nicoleta POPA BLANARIU

Teme cu variațiuni

• Cehov – Beckett, via Vișniec •

pagina 10

In memoriam Solomon Marcus

O plecare relativă sau a patra dimensiune

pagina 13

Dan Bogdan HANU

Literatura, mască artizanală a memoriei?

pagina 14

Vasile PRUTEANU

Triumful muzicii de cameră

pagina 19

• Carmen Poenaru – *Vară fierbinte*
• Ilustrația acestei ediții a fost realizată cu reproduceri
din expoziția „Rezonanța culorii” •

Gheorghe IORGA

Rilke. Din avatarurile biografiei interioare

pagina 21

Ozana KALMUSKI ZAREA

Filarmonica „Mihail Jora“ – 60 de ani

Inițiativa creării Filarmonicii băcăuane a fost, înainte de orice, un act de credință. Credința în posibilitatea constituirii unei formații profesioniste; credința în susținerea unui astfel de demers de către autorități și public deopotrivă; credința, în sfârșit, în rolul pe care arta de oriunde trebuie să-l joace într-un loc lipsit de tradiții culturale sau muzicale. Acum, la împlinirea a șase decenii, putem scrie despre repertoriul abordat în stagiunile tot mai complexe și tot mai variat alcătuite, cu lucrări din Baroc și până la cele contemporane și de formații camerale care au dus numele Bacăului pe cele mai importante scene muzicale.

Filarmonica ce poartă din 1990 numele compozitorului și excelentului profesor Mihail Jora, a intrat în constelația instituțiilor de cultură națională, a colectivelor artistice de marcă, unul dintre aceste merite fiind invitația de a participa la Festivalul Enescu, certificare și recunoaștere peremptorie a calității spectacolelor.

După deschiderea festivă, cei mai valoroși instrumentiști ai secției de alături ai Filarmonicii „George Enescu” din București reuniți în ansamblul de suflători **Romanian Brass** dirijat de **Adrian Petrescu** – ce au cântat la

Catedrala Catolică „Sf. Petru și Paul”, pagini din creația lui G. Fr. Handel, J. S. Bach, E. Elgar, A. Bruckner, M. Ravel și G. Mahler – au urmat concertele și recitalurile de la Sala „Ateneu”. **Cvartetul Voces**, a interpretat trei lucrări de Joseph Haydn, într-un recital **In memoriam Adrian Diaconu**, vioara a II-a a ansamblului din 1973 până în 2012.

Patru seri de convingătoare densitate și calitate sonoră, o provocare pentru publicul meloman băcăuan. Una dintre muzicienele prezente, ca spectator, violonistă peste patru decenii la Filarmonica „George Enescu” **Gyongyver Bacs**, remarcă calitatea sonoră a discursului formațiilor camerale: **Duo Capriccio** - pianistele Mihaela Spiridon și Ozana Kalmuski, **Trio-ului de coarde Ateneu**: violonistii Alexandra și Andrei Onofrei și violă – Mihai Epuran, **Trio Syrinx**: flaut - Dorel Baicu, oboi - Dorin Gliga și fagot - Pavel Ionescu, **Cvartetul de coarde Consonante**: Ștefan Epuran, Mădălina Lohan, Iulian Bolog, și Alexandra Elefterescu, **Cvartetul Fagotissimo**: George Hariton, Mihai Timoftei, Mihai Badiu, Pavel Ionescu.

Orchestra de cameră Tescana, prima formație a Filarmonicii, cronologic vor-

bind, a fost înființată de dirijorul Ovidiu Bălan în 1975, cu scopul declarat de a se dedica cu precădere muzicii enesciene care avea să se cânte în edițiile succesive ale Festivalului Enescu - Orfeul Moldav, la Tescani. Foarte repede, formația se impune în viața muzicală, aprecierile favorabile constituind un motiv pentru a fi invitată în 1979 la *Festivalul internațional de Tineret de la Bayreuth*, la *Vara muzicală din Obermain* – Germania, la *Primul Festival interbalcanic de muzică simfonică de la Atena* în 1989. Prestațiile sale au întrunit sufragiile criticii de specialitate și ale publicului meloman din țările unde orchestra a concertat.

Orchestra de cameră dirijată de **Valentin Doni** – al doilea dirijor permanent al Filarmonicii Mihail Jora, i-a avut ca soliști pe doi binecunoscuți muzicieni - tată și fiu: **Marin** și **Ștefan Cazacu**.

Înființată în 1956, de muzicieni preocupați de viitorul artistic al urbei, Orchestra băcăuană a „crescut” și a ajuns la maturitate, grație eforturilor dirijorului **Ovidiu Bălan**.

Aș aminti regretații profesori de orchestră **Eugen Pricope**, **Igor Ciornei**, **Emanuel**

Elenescu, Ludovic Bacs, care au inoculat colectivului artistic microbul calității și al valorii.

Sute de concerte, turnee în străinătate, evenimente muzicale create cu dăruire, sunt imposibil de cuprins și enumerate. Ele au făcut cartea de vizită a prestigiosului colectiv cu care se mândrește Bacăul. La finalul celor patru seri, Ovidiu Bălan l-a acompaniat pe **Dan Atanasiu**, pianist stabilit în Canada și a acompaniat **Corul „Ateneu”**, ansamblu condus ani de zile de **Ion Bănică**, actualmente de **Gheorghe Gozar**.

Back to DADA

La 120 de ani de la nașterea lui Samuel Rosenstock (Tristan Tzara), primăria municipiului Moinești a organizat, în perioada 14-16 aprilie 2016, Simpozionul Internațional „Tristan Tzara și cultura Dada”, manifestare menită să marcheze un secol de la apariția mișcării dadaiste, care l-a avut ca părinte spiritual (așa cum demonstrează și François Buot, în volumul *Tristan Tzara, l'homme qui inventa la revolution Dada*), pe tânărul plecat din Moinești (via București) spre Zürich și, apoi, Paris. Internațional cu numele (singurul invitat „străin” fiind basarabeanul Leo Butnaru), simpozionul a fost unul dens, cu evenimente diverse, acoperind segmente artistice, culturale și educaționale. Programul a inclus spectacole de teatru, expoziții, conferințe, prelegeri, happeniguri, dezvelirea unui bust Tristan Tzara la școala din cartierul Lucăcești, muzică blues etc.

Au expus Dragoș Pătrașcu (Iași) – DADA LAND, Ioan Burlacu (Bacău) – „Alcătuiri Dada”, Ilie Boca, Dionis Pușcută, Manuell Mănăstireanu, Felix Aftene, Bogdan Teodorescu, Mariana Popa, Carmen Poenaru, Sorin Purcaru, Ion Mihalache, Dumitru Macovei, Ovidiu Marciuc, Ovidiu Ungureanu, Cristian Diaconescu și Florin Petrachi, „Dada Characters”, iar Mircea Bujor, Viorel Cojan, Ion Văsâi și copiii DADA au realizat un „Tribut Tristan Tzara”.

La capitolul prelegeri, Florin Iaru a vorbit, joi, despre *Valori clasice ale avangardei*, Iulian Tănase despre *DADA*, Vasile Robciuc despre *Teatrul lui Tristan Tzara*, iar vineri, Leo Butnaru

despre *De la o palmă dată gustului public la depăzirea creierilor*, Val Mănescu despre *Hoția de cuvinte*, Adrian Jicu despre *Dada & Gaga. Avatarii ale avangardei postbelice* și Ioan Dănilă despre *Girceni, topos cultural*.

Cele mai prizate de public au fost însă recitalurile dramatice. Dincolo de cele profesioniste, care i-au avut în prim-plan pe actorii Constanța Zmeu, Firuța Apetrei, Daniela Vrâncănu, Florina Găzdaru, Geo Popa și Zoltan Octavian Butuc, s-au remarcat „experimentul Dada” realizat de elevii de la Școala „George Enescu” (coordonată de Alina Pistol) și trupele „ANONYMUS” (coordonată de Adriana Căzănel) și „In the Spot”, care au pus în scenă două excelente spectacole: *Cabaret Dada* (de Matei Vișniec), respectiv *Amuzanta mașină dialectică a unei cântărețe fără păr*. Finalul i-a aparținut lui Vali Răclia, cu un recital de blues tradițional acustic.

O mențiune specială pentru organizatori (Viorel Costea, Val Mănescu, supervizorul manifestărilor, și Viorel Ilie, primarul municipiului, discret și interesat de fenomenul cultural-artistic). Dincolo de prezența uneori firavă a publicului (fenomen aproape generalizat astăzi), manifestările prilejuate de acest simpozion se înscriu în efortul de asumare și de conștientizare a valorilor culturale, menite să fortifice identitatea unei comunități ca aceea din Moinești, moștenitoarea unei tradiții care a făcut istorie, schimbând, prin dadaism, fața artei europene.

A. JICU

d'ale lui Ciosu

Revista de cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CĂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Adrian JICU, Marius MANTA,
Dan PERȘA, Ștefan RADU, Violeta SAVU

• Secretariat/ culegere text: Delia GRIGORAȘ • Contabilitate: Alina GRIGORAȘ •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor nr. 7 • Tel/Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia „ELENA” Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO50 TREZ 0615 010X XX00 0317

Am scris, cu două excepții, despre toate volumele publicate de Constantin Călin. Nu e, firește, un titlu de glorie, ci, mai degrabă, o constatare, dublată de un îndemn la reflecție. Fiecare dintre ele (s-au adunat, între 1999 și 2015, zece) constituie un prilej de meditație. Dincolo de câteva constante atitudinale și de câteva principii asumate de autor, ele sunt tot atâtea autoportrete care, puse cap la cap, încheagă chipul unui intelectual autentic, atașat de valorile culturii și ale locului.

(Auto)portret(e)

Nu altfel stau lucrurile cu *Cărțile din ziar III*, Bacău, Editura „Babel”, 2015. Așa cum se precizează în prefață, intitulată simplu „Scurtă explicație”, *Acorduri și conflicte locale* este „cartea unui climat”, o „apărare”, „un miscelaneu” și „un dosar”, un autoportret al ziaristului care, împăcat cu sine, constată că și-a făcut datoria, chiar dacă asta echivalează cu „o victorie a la Pyrrhus”. Conștient de riscuri, Constantin Călin și-a asumat misiunea de a fi ceea ce se cheamă un gazetar profesionist, cu un mărturisit orgoliu al superiorității: „Tacit, mi-am făcut slogan din ideea că publiciști suntem legiuini; ne diferențiem însă prin cuprindere și acuitate.” (p. 9)

Cine spune adevărul, nota undeva Ioan Alexandru Brătescu-Voinești, trebuie să fie pregătit să sufere. Constantin Călin știe prea bine lucrul acesta, de vreme ce își refuză confortul scrisului eufemistic sau encomiastic: „Filtrele receptării mele sunt obișnuite în regim alb-negru. N-am subtilitatea celor pricepuți în estetica fardurilor și în cea a fotografiei publicitare. M-am considerat mereu cronicar al faptelor reale, nu al vanităților.” (p. 12) Scriind fără mânuși, coordonatorul „Sintezelor” s-a procopsit, de-a lungul anilor, nu doar cu respectul/admirația unora, ci și cu invidia/ura altora.

Nedispus „să-și înmoaie condeii în apa de trandafiri a optimismului oficial”, Constantin Călin a provocat suficiente nemulțumiri care, la rândul lor, contribuie la întregirea portretului. Provincia reacționează mereu. Ea are, știm de la Constantin Negruzzi, o însemnată doză de mândrie. Iar reacțiile la articolele lui Constantin Călin nu au fost puține, semn că ele au stârnit indignare, proteste, nemulțumiri etc. Un rapid inventar al „epitetelor” care i-au fost atribuite gazetarului este elocvent pentru a înțelege o anumită mentalitate: „steril”, „bovaric”, „ratat”, „moftangiu”, „frustrat”, „provincial”, „bătrân”, „fără pic de pudoare”, „mic bugetivor” etc. Reale sau închipuite, asemenea nemulțumiri sunt expresia a unor stări de fapt care caracterizează lumea locală, sensibilă în egală măsură la critici sau la elogi.

Oglinzi polemice

Incomod, colțos, ușor vindicativ, Constantin Călin și-a făcut din scris un stindard și o reputație. Când a fost cazul, nu a ezitat să intre în luptă. Polemicile inserate în acest volum demonstrează, cu asupră de măsură, ce vrea să însemne cunoscuta sintagmă „riscurile meseriei”. Ele nu l-au descurajat, nu l-au timorat, ci, dimpotrivă, l-au stimulat, silindu-l să țină garda sus.

Într-un climat dominat de veleități și impostori, o asemenea voce critică a avut un efect sanitar, avertizând asupra derapajelor, sancționate prompt, cu satisfacție malicioasă.

Tonul polemicilor este profesoral, iar demonstrația strivitoare prin erudite. „Serialul” dedicat *Istoriei Municipiului Bacău*, în care Eugen Șendra este pur și simplu anulat ca istoric, constituie o mostră excelentă în acest sens. Se simte în aceste pagini nu doar satisfacție, ci și amărăciune. Amărăciunea că o asemenea lucrare a încăput pe mâinile unui diletant. Dar și satisfacția de a fi demonstrat cine este adevăratul cunoscător al trecutului local. În definitiv, execuția (prelungită aproape diabolic) echivalează cu o răzbunare a intelectualului care și-a petrecut viața cercetând arhivele, fără să-i fie recunoscute întotdeauna meritele.

Ca polemist, Constantin Călin procedează a la Cassius Clay, urmărindu-și adversarul îndeaproape și împingându-l în colțul ringului, unde îi aplică lovituri îndesate, pregătite din timp. Cele mai multe sunt croșee vizând inconsistența/falsul, iar, din când în când, pentru variație, câte un upercut zguduie bărbia oponentului. Lista victimelor e și ea definitorie, publicistul necrutând pe nimeni, conform dictonului „Drag mi-e Platon, dar mai drag mi-e adevărul”. Pe lista lui Călin, se regăsec nume pre-

• Carmen Poenaru – *Amurg*

Adrian JICU
jicquadrian@yahoo.com

Oglinzile publicisticii lui Constantin Călin

cum Emilian Dreghuță și colaboratorii, Calistrat Costin, Viorel Savin, Vlad Sorianu (Vasile Sporici), Octavian Voicu, Dorin Ciulină etc. Autorul îi tratează însă diferențiat. Pe un tânăr muzeograf (impins în față de colegi) îl dojenește prevenitor, trimitându-l la carte. Impostorii științifici sunt sancționați doctoral. Când partenerul este de calibrul (cazul Petru Cimpoeșu), lupta se poartă altfel, cu argumente dialectice, vizând simpatiile politico-ideologice și, implicit, poziționările (a)morale. De fiecare dată însă, articolele sunt drămluite farmaceutic, doza de venin fiind aleasă în funcție de statutul celui care o va primi.

Fețele provinciei

Cartea lui Constantin Călin este, mă tem, de o actualitate alarmantă. Ceea ce nota el într-un articol din 20 septembrie 1969 despre „personalitatea” orașului s-a acutizat astăzi, după aproape jumătate de veac: „Neîndoielnic, orașul acesta, în vechea sa înfățișare, exprima o anumită mediocritate, îngustime și neglijență în gusturi, tipice burghezimii și negustorimii, alcătuite, în majoritate, din comercianți cu firme mici, efemere. O plimbare pe fosta Stradă Mare îmi dă încă dreptate. Dificultatea de a găsi niște note distincte ține și de faptul că în restructurările și sistematizările de azi ale orașelor, în extinderile lor, cu toată atenția pe care o acordă constructorii criteriilor – de la cele economice până la cele estetice –, standardizarea e, se pare, inevitabilă. Dar sper că Bacăul nu se poate mulțumi cu situația de oraș modern «corect», el are nevoie de o personalitate, de o identitate pregnantă.” (p. 23) Ei bine, temerile sale s-au adevărit căci, de-a lungul anilor, orașul și-a pierdut și identitatea provincială, care a putut da naștere unei sensibilități cum e aceea din poezia bacoviană. Astăzi lucrurile stau și mai rău căci nu mai există nici fața interbelică a târgului de provincie, nici aceea visată de orânduirea comunistă.

Ne place sau nu, Bacăul rămâne un oraș provincial. Nu doar la nivel edilitar, cât mai ales la nivel mentalitar. Ceea ce se răsfrațe, inevitabil, asupra tuturor domeniilor vieții. Poate nu întâmplător

Cărțile din ziar III se deschide cu un text-programatic despre provincie și provincialism, termeni ce definesc o atitudine și constituie o *forma mentis*: „Părerea mea e că nu ne îndreptăm spre «deprovincializare», ci spre o «superprovincializare» a provinciei. «Provinciile» (inclusiv «provincialismul») sunt ireductibile. Tendința lor nu este de a renunța la caracteristicile tradiționale, ci de a adăuga câteva de aceeași natură. «Provinciile» nu se restrâng, ci, prin confluente, se extind. Chiar dacă avem «școli de prințese» și colegii de elită, nivelul general al educației nu dă semne de urcare, ci de provincializare masivă prin grobianism și vulgaritate. Mediul actual nu ne stimulează să fim critici și autocritici, din contră, ne împinge spre o toleranță fără exigente și fără limite, spre «neobarbarie».” (p. 8) Aș fi vrut să pot contrazice asemenea afirmații, dar îmi lipsesc argumentele. E suficient să ne uităm în jurul nostru pentru a ne convinge de adevărul lor, care se acutizează de la an la an.

Gazetărie și literatură

Călinesciană prin substanță și finalitate, publicistica lui Constantin Călin este lovinesciană prin formele de manifestare și prin limbaj. Așa cum gazetarul „Adevărului literar și artistic” scria deopotrivă despre sensul clasicismului și despre purici sau despre pictura flamandă și despre nevoia imperioasă a utilizării săpunului, autorul *Cărților din ziar* atacă probleme dintre cele mai diverse, mergând de la atitudinea funcționarilor la starea bibliotecilor comunale, de la înjurăturile pe stadion la presa băcăuană interbelică. Scrisul său confirmă mai vechea mea bănuială: că are mână de prozator. Lui Constantin Călin nu-i lipsește, spre exemplu, umorul. Problema transportului public este privită cu ochi ironic, singurul, de altfel, posibil, în 1971: „Îmi strivește unul pantoful – îi sură; mă înghionțește – sunt fericit că-i pot spune «pardon»; îndemnul casieriei: «domnu' cu căciulă, lipește-te de duduia, că n-o să iei foc» îl consider binevenit.” (p. 79)

Lovinescianismul se reflectă în portrete (memorabil rămâne Baba) și în moralismul infuzat permanent în aceste pagini despre o lume care dispare. Din acest unghi, *Acorduri și conflicte locale* poate fi considerat un bastion al rezistenței împotriva uitării. Fără a se intitula pompos „istorie” sau „enciclopedie”, acest al III-lea volum al *Cărților din ziare* întregeste imaginea nefardată a unui Bacău provincial, salvat uneori de la monotonia prin existența unor artiști, oameni de știință sau de cultură care se împotrivesc pre-judecăților de tot felul. Iar Constantin Călin este, fără îndoială, unul dintre ei.

La neașteptata despărțire de Radu Mareș, cu inima strânsă între cărțile care îi poartă numele și amintirile care ni-l aduc înapoi, aceea a prezenței sale la Bacău în septembrie 2013, la ceremonia de decernare a prestigioaselor Premii ale revistei „Ateneu”, apare printre primele. Poate pentru că radia, cu sobrietatea care era marca personalității sale, dar radia, cel mai înalt în spatele catedrei de pe podiumul amfiteatrului de la Colegiul Național „Ferdinand I”, cu Radu Vancu, Radu Cârneli, Carmen Mihalache, în dreapta, și cu Daniel Cristea-Enache, Dan Perșu, Marius Manta și Violeta Savu în stânga sa. Era deja unul din cei mai premiați scriitori originari din Bucovina, dar recunoașterea ateneștilor era însăși prețuirea tinereții, aceea la care tânjește în sinea sa orice scriitor septuagenar. De aceea a și vorbit, glumind cu gravitate, despre computer și internet ca despre importante instrumente ale scris-cititului, cucerind și simpatia liceenilor prezenți la colocoliul devenit de-acum tradițional la sărbătoarea anuală a revistei.

Lucrând în perioade diferite la același cotidian din Suceava, Radu Mareș era pentru mine mai mult decât lectura cărților sale la ceasul în care ne-am întâlnit la o editie a celui mai vechi concurs național de

Radu MAREȘ (3 martie 1941, Frasin/Suceava – 26 martie 2016, Cluj-Napoca). Facultatea de Filologie a Universității Cluj (1964). Debut absolut în *Tribuna*, 1959. Premiul de Debut și Premiul pentru Proză al Uniunii Scriitorilor, premii ale Filialei Cluj aUSR, Marele Premiu *Bucovina* al Societății Scriitorilor Bucovineni, Premiul pentru Proză al revistei „Ateneu” Bacău. Volume: *Anna sau pasărea paradisului*, roman, 1972; *Vine istoria*, reportaje, în colab., 1972; *Cel iubit*, 1976; *Caii sălbatici*, 1981; *Pe cont propriu*, jurnal, 1986; *Anul trecut în Calabria*, roman, 2002; *Manual de sinucidere*, 2003; *Ecluza*, roman, 2006; *Când ne vom întoarce*, roman, 2010; *Deplasarea spre roșu*, roman, 2012; *Sindromul Robinson*, 2014. Sub tipar: *Bucovina*.

poezie, „Nicolae Labiș”, și am realizat împreună un interviu. Am trecut și pragul casei părintești din Botoșana, i-am cunoscut părintele care îl crescuse și căruia, atunci director al Editurii Dacia Cluj-Napoca, i-a lansat cartea închinată acestei așezări la Librăria Suceava a Uniunii Scriitorilor, proaspăt inaugurată, prilej cu care a vorbit și despre porțile larg deschise ale editurii pentru scrisul bucovinean. Ținea la condiția sa de bucovinean și când părea să se simtă confortabil în șirul prozatorilor buni,

și-a surprins cititorii cu o carte mare, „Când ne vom întoarce”, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2010, prima în România după mai mult de jumătate de secol cu povestea desfășurată în spațiul Bucovinei întregi. Am lansat-o în cadrul „Respirărilor” – preludiu la „Limba Noastră cea Română”, o manifestare pe care o organizam împreună cu Societatea pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” Cernăuți în capitala istorică a Bucovinei și nu am să uit nicodată plimbarea îndelungă pe străzile vechi, cu Micaela

Ghițescu, redactor-șef al „Memoriei, revista gândirii arestate”, prima dată aici, cu Radu Mareș, pe urmele pașilor mamei și ale amintirilor ei, conduși de ziarista Maria Toacă de la „Zorile Bucovinei” Cernăuți. Cât privește cartea, primise Premiul pentru Proză al Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor și apoi al Uniunii Scriitorilor din România, dar consideram că *Bucovina* îi rămăsese datoare.

Doina CERNICA

Cu Radu Mareș, la despărțire

Doru Kalmuski: *Conspirația iudaică și alte arătări*

Chiar dacă „istoria” ultimului volum semnat de către Doru Kalmuski ar putea fi un subiect viabil în sine, *Conspirația iudaică și alte arătări* („Docucenter”, Bacău, 2015) se înscrie în linia paginilor de proză autoreferențială cu care autorul ne-a obișnuit. Deși la prima vedere titlul ar putea mima interesul pentru o formulă apropiată de seria bestsellerurilor, odată cu lectura răsufliăm oarecum ușurați! – căile cărții dezvoltă o problematică inteligentă și mai ales generoasă în raport cu așteptările unui lector competent.

Am avut prilejul să scriu și în trecut despre Doru Kalmuski. Îmi aduc aminte că, propunând o mică șaradă, aveam să conchid, în legătură cu *Gara Milano*, că ceea ce „se întâmplă” se constituie mai degrabă într-un sistem complex de semne pentru ceea ce nu se întâmplă. Apoi, odată cu *Formula supraviețuirii* aveam să constat cum romanul fotografiază circuitul lumii dar își invită în același timp oaspetele către o nesfârșită problematizare. Spre Vest prin Nord Est a echivalat cu un realism magic aparte, un roman orwellian despre condiția alienatului. Am decriptat apoi cum, de-a lungul celor *Patru meditații despre predestinare*, autorul a descoperit că adevărurile ultime nu pot fi supuse rațiunii, ci trebuie trăite, încercate în drumul ființei către propriile limite. Evident, odată cu lectura volumului acum în discuție, am manifestat o oarecare prudență – riscam să repet, să mă rătăcesc printre propriile presupuneri/constatări/argumente, însă grație în parte unei „noi formule” găsite de autor, întrevăd „antecamera” („compartiment al camerei de combustie a unui motor în care se injectează combustibilul și începe arderea; cameră de precombustie”) unui viitor roman soteriologic, în spațiul căruia să se producă eventual demascarea tuturor utopiilor.

Până la acel roman, avem în față o sumă de fișe ce aduc explicit către un unic punct monstruoasă creației umane. Doru Kalmuski nu este nici pe departe un simplu cronicar al prezentului, îmbrăcat în haina „necredinciosului de serviciu”. Mai degrabă e un vizionar, capabil de a anunța „din timp” nebunia unei apocalipse artificiale. „Arătările”

sale echivalează cu demascarea unor „istorii” ascunse, în hățișul cărora chiar ultima reverberație a Adevărului se pierde, devine doar vagă amintire a unui trecut fatalmente cosmetizat. Piese ale acestui puzzle sunt micro-puneri-in-scenă, textele aflându-se la granița dintre speciile literare, combinând efecte literare cu argumente și

(pseudo) rațiuni filosofice. Situațiile în care se regăsesc personajele-simbol sunt (cel puțin la început) aparent banale, semnificațiile de profunzime începând să apară odată cu fixarea lexemelor în intertextualitate. Numele unor alchimisti celebri sunt inteligent aduse către nucleul volumului, traiectoria trasată de toate aceste micro-povesti reinventând categoria dubitativului, ocultând convențiile. Aș spune că destinele schițate se află sub efectul bumerangului – cei care îndrăznesc să pună întrebări ori să își manifeste varii curiozități vor pieri topiți în proximitatea Răspunsului. Textele sunt când mai apropiate de domeniul științelor („Experimentul Inocentare”, „Somnul lui Arturo Krill”), când de formula detectivistică („Lista morților tineri”, „Ceasul zilelor lui Martin”) ori pur și simplu de un miracol la început latent („Inregistrații”). Personal, am apreciat mai mult căldura și umanitatea din „Misterioasă țară a fericirii” sau „Dilema doctorului Riquelme” ori pur și simplu artificiile inteligente din „Numere raționale”.

Așadar, Doru Kalmuski revine fericit cu un nou proiect așezat în slujba demistificării falsității, după cum mărturisește, cu texte care „sunt un amestec de real și imaginari, de documente și ficțiuni, de apocrif și oficial, de idealism și raționalism, de legendă și istorie, de elevație și falsă elevație, de refuz al literaturii și complicitate cu ea”. Se impune însă necesitatea ieșirii din labirint, pentru a nu ajunge la prima din Cele Zece Porunci Definitive din „Societatea perfectă”: „Certitudinea este singura cale către fericirea omului. Omul care se îndoieste dă dovadă de instabilitate psihică, o traumă ce trebuie imediat eliminată”. Orice legătură cu „realitatea imediată” este, evident, de folos!

Marius MANTA

• Carmen Poenaru – *Rezonanță*

mondo musica

Liviu DANCEANU
Maggio Musicale
Fiorentino

(File de jurnal - 1)

26 februarie, Firenze. Cu siguranță, Domul este cea mai vizibilă clădire a Florenței. Cu toate astea, măreția lui face imposibilă, dintr-o zonă mai apropiată, o vedere de ansamblu. Poate adăposti douăzeci de mii de oameni, adică un întreg oraș renascentist. De altfel, mare parte din Florența a fost construită sau reconstruită în timpul Renașterii, chiar dacă partea estică a orașului păstrează un aer medieval curat și tare. Alături de Domul lui Brunelleschi, stă tanțos Baptistierul, una dintre cele mai vechi clădiri, datând probabil din secolul 4, celebră prin ușile sale lucrate de Lorenzo Ghiberti. La fel de impresionantă este Campanila, proiectată în 1334 de Giotto, în calitatea lui de arhitect al urbei, dar și Palatul Bargello, care în 1225 era Primărie, iar din 1865 este muzeul ce găzduiește o superbă colecție de sculptură florentină, cu săli consacrate lui Michelangelo, Donatello, Verrocchio ori Cellini. Parcă-l văd pe Dante, citindu-și versurile, la porțile paradisului.

27 februarie. Mă furizez printre bijuterii de pe Ponte Vecchio, încercând să adulmec mirosurile măcelăriilor, tăbăcăriilor și fierăriilor care au iscat vreme de două secole și jumătate (1345-1593) zgomote și duhori mult prea vărtoase pentru simțurile fine ale ducelui Ferdinando I, cel care i-a evacuat pe sordizii meșteșugari. Nu știu de ce, dar am impresia că izurile pestilențiale de odinioară au ținut la distanță bombele celui de-al doilea război mondial, podul scăpând teafăr, străjuind și acum, ca o santinelă de încredere, Arno-ul. Așa cum de veghe stă Palazzo Vecchio, cu al său clopot uriaș, care veacuri de-a rândul a chemat cetățenii la întâlniri sau a vestit primejdiile de tot felul. Și acum convoacă, parcă, iubitorii de frumos să poftescă la frescele lui Vasari, ce îl glorifică pe Cosimo, făuritorul Marelui Ducat al Toscanei. Seara, în noul templu al lui Maggio Musicale Fiorentino am constatat încă o dată că Bizet este în Pescuitorul de perle mult mai francez decât în Carmen (ambele opere fixându-și acțiunile pe teritorii din afara hexagonului). Însăși vocile soliștilor sunt într-un registru propriu emisiei de tip galic: calde, edulcorate, cu reflexe ușor estompate. Am stat sus la galerie, fără a fi văduvit de o vizibilitate nesperat de limpede și, mai ales, de o acustică generoasă, curată. Un teatru liric construit recent, a cărui politică repertorială ține de prosperitatea unor rețete de tip sold out, chiar dacă prețul este piperat. Alegerea unui titlu este o scânteiere a inteligenței. Se șovăie cumva în ordine managerială?... S-a zis, s-au păcălit! Gustul nu are două inspirații. Nici dirijorii două baghete. E suficient ca să se investească seriozitate și competență pentru ca orchestra și corul să poată aborda oricând nu numai titluri de opere dintre cele mai complexe, ci și partituri simfonice încărcate cu o intensă polivalență. Opera s-a născut la Florența și continuă să trăiască, bine mersi, tot aici. La Trattoria Dall'oste am mâncat un biftec tartar: poate când am să văd roșu în fața ochilor, am să mă domesticesc; altfel risc să mă trezesc cu câteva săgeți înfipte în rănile sufletului.

28 februarie. La Palazzo Medici Riccardo expoziția „musica e cinema nel'900 italiano” sugerează simbioza dintre imaginea mobilă și sunetul static: muzica se naște din film și filmul din muzică. Mai sus, în Piazza delle Belle arti, Conservatorio Musicale Luigi Cherubini e închis. Se vede treaba că duminica Eutherpe doarme. Mănăstirea San Marco, întemeiată încă din secolul XIII, ne dezvăluie printre colonade și chilii simple o serie remarcabilă de fresce devoționale, pictate între 1438 și 1445 de către Fra Angelico. Astăzi, San Marco Museum adăpostește o importantă sumă de capodopere aparținând lui Fra Bartolomeo, Fiorentino, Fra Paolino, Ghirlandaio, Albertinelli ori Scola di Sagliani. O altă fostă mănăstire, Santa Maria Maddalena dei Pazzi, a fost serios afectată de inundațiile din 1966. Deținută inițial de ordinul cistercian, preluată apoi de carmelite, și-a încheiat misiunea monastică sub patronajul augustinienilor. Peste toate aceste tutele au vegheat neîntrerupt, pe de o parte fresca lui Perugino (Răstignirea și Sfintii), pe numele său adevărat Pietro Vanucci, unul dintre întemeietorii Școlii din Umbria, iar pe de altă parte capela principală, decorată cu marmură colorată de către Ciro Ferri, un exemplu de baroc la apogeu, într-o biserică florentină. Câtă inocență și câtă onestitate se află în forța clocoțitoare, provocatoare!

Adevăr

Căzuse un ac
peste o pată de sânge
strigând

așa au luat naștere
trandafirii

Oglindă

Sfârșitul va porni din lumea mea
atunci când voi începe
să-mi număr celulele
în numărătoarea inversă
a unei alte lumi
numărându-mă

Din acel neînțeleș

Noroiul îmi curgea
prin vene
și-n alb curat, lent
două pene

Purtam în mine toți
oamenii pe care-aveam
să îi cunosc
laolaltă-ntr-o singură
piele

cuvintele lor
se aruncau în ăngeri
ca niște aripi scrise
pe-acel aer de vânt
de vaier

Numai tu știai
s-ascuți pe rând
când ei vorbeau toți
deodată

numai ție, cuvintele
ți-au devenit cândva
limbă

Strigăt

Te strigam din
ce în ce mai des
mai îmbrâncit
până când nici eu
nu m-am mai auzit

Te coborai ca o durere
cânt al strigătelor mele
în piept bătându-mi bolduri
în inimi, patru colțuri

Cândva, mă tem
că am să-ți fiu
doar viu pustiu
într-un sicriu
c-ai să-mi devii și tu
târziu

c-or să-mi absoarbă
codrii din desime
și pe astăzi
din mâine

Despărțindu-ne

Aud cum crește-un fir de păr
de cum se colorează-un măr
și picuri de ferestre-n ploii
scurgându-se din doi în doi
strivind sub scoarțele căprui
lumina ochilor, gutui

Diana Adriana
MATEI

Te duci cum n-ai să vii curând
cu mine-n gând și în cuvânt,
mă-ntorc cum nu ai fost nicicând
mai viu ca-n mine, pe pământ

Și-atunci mă lepăd de auz
cum răsăritul de apus
și-n picurii ferestrei ploii
scurgându-se din doi în doi
văz-duhul crăpând în amiezii
bolta luceferilor verzi

Primăvară

Ca și când m-ar
absorbi aleile de pași
și ar lăsa în urmă
toate bătăile inimii
ce or să se desfacă-n crengi
ca un strigăt de câmp
pe unde-ai să treci cândva
exprimându-mă

În timp ce încă eu
te inspir

Noapte la prima vedere

Până să devină
praf de sare
albul mi-a fost
întâi trup

negru curgând un mormânt
catifea în piatră spartă
ciob, în strălucire mată

Pân' să mi se scurgă-n vene
vremuri dulci cioplit-n glezne
mă făcusem rând în cântec
gând de flutur în pântec
când susururile-nalte
ziua-mi tremurau pe ape

căci de stâncă, împietrisem
de roz mă și înroșisem
de galben mult mă înroșisem
iar de ochii tai, orbisem

Asemănarea dintre noi

Când mamele noastre
se asemănau în
tot aceleași răcnete
nu cumva noi
ne-am născut
privindu-ne?

Marea Neagră

Locul în care mă-nseram
până când luna
îmi bătea soarele-n stele
și mă crăpam de ziua-ăpoi
ca un înnoptător
profesionist

Mirela
BĂLAN

Țipăt surdo-mut

Femeia stă pe scaunul stomatologic.
Cu gura larg deschisă,
pare că strigă din toți rărunchii.

Și mai pare că soldatul-fără-țară
îi strivește cu bocancul
pântecul a față.

Bjork șâșăie,
fâșăie,
țipă:
Linișteeeeeeeeeee!!!

*Lumile se ating.
Țipătul nu are limbă.*

Clipesc.
Se aude freza.
Slefuieste peretele dintelui.
Peretele despărțitor.

*(Sub fustă,
sângele picură
istovitor.)*

Second-hand

2014

E ora 5.45.
Beau cafea din ceșcuța bavareză.

1944

E ora 5.45.
Heinrich bea cafea din ceșcuța cea nouă.

Nu sesizează
și nici timp de gânduri nu are.

Îmbracă uniforma și iese.

Zi de zaț.

Darul subconștientului

În fiecare noapte
viesc vagoanele
ticsite cu refugiați.

aceleași întrebări fără o țară anume

Trec de sute de ani
prin aceleași stații
neuronale.

Din pricina lor, am deprins
automatismul empatiei.
Și dormim în paturi 2x2 .

Doi deasupra.
Doi dedesubt.

Sub fiecare pat dublu,
sunt doi refugiați.

Dimineața, la cafea, tăcerea tace cu numele.
Așa pare.

ResemN

În colțul de după dulap
stă o fetiță.
Numără în gând,
numărătoare inversă,
în joaca degetelor
își ispășește pedeapsa.

O cunosc.
O recunosc.

În tăcere deplină,
timpul redevine timpuriu.

Murakami fumează Short Hope*
deși bomba atomică
doarme de ani de zile.

Fetița a crescut.
Citește Murakami.
Citește chiar acum *Short Hope*,
*sânul se făcuse de piatră
în noaptea eternă a versului orb.*

O vreme se opresc amândoi.
Își ridică privirea.

Profeția nu se lasă așteptată.

*Slabe Speranțe

Inspiră un praf anecdotic

Toate ceasurile sunt închise
în camera întunecoasă.

Războiul nu iese la numărătoare.
Nici la spălat.
Războiul intră în sânge.
Războiul e viață.
Viața e drog.

Niciun războinic nu i-a supraviețuit.

Harta sinelui. Teatru de operațiuni

Glontele sparge oglinda.

Mai multe linii divergente sunt razele
unui soare al cărui nucleu,
locul geometric al punctelor atinse de glonte,
fierbe.

Vârful creionului are inițiativa unui trăgaci;
apasă ochind inima semnului.
Sensul curge.

Imaginea celui ce armează
nu va mai fi niciodată aceeași.

*În oglindă, orașul își spală răniții.
Nimeni nu i-a revendicat vreodată.*

Fosforescent

Mitraliera nu mai latră.
Firul de viață încă susură.

Mitraliera e căinoasă.

Potrivește firul cu limba.

Îl rupe cu dinții.

Sufletul se deșiră.
Și iubeste haotic.

Eu mă prefac a privi în depărtare. Fix.
Iar când mă dezbrac.
Deși e întuneric.
Mă întorc cu spatele.
Să nu se vadă. Făgașul vieții.

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Despre smerenie, opinie și alți demoni

Într-un volum scris în 1942, C. S. Lewis (autorul faimoaselor *Cronici din Narnia*, printre altele) își imaginează un dialog epistolar între doi demoni. Cel mai bătrân, Sfredelin, îl sfătuiește îndeaproape pe ucenicul lui mai tânăr, Amărel, pentru a-l ajuta să corupă un anume om (numit „pacientul”), ale cărui fapte și atitudini îi dau prilejul tartorului mai experimentat să-și exprime părerile despre o serie întreagă de subiecte legate de lupta eternă cu Dumnezeu creștin („Dușmanul”) pentru câștigarea sufletelor omenești. Când „pacientul” se convertește și începe să frecventeze o anumită biserică, dar de care nu se simte pe deplin mulțumit, Sfredelin îl admonestează pe Amărel: „Nu pricepi că, doar dacă nu cumva e vorba de indiferență, fidelitatea lui nu e bună deloc? Știi și tu foarte bine, sper, că, dacă un om nu poate fi vindecat de mersul la biserică, cel mai bine e să-l facem să bată tot cartierul în căutarea bisericii care «i se potrivește», până când ne alegem cu un bun degustător ori cunoscător de biserică.”

Mi-am adus aminte de asta cu ocazia disputei legate de videoclipul trupei Taxi, *Despre Smerenie*. Mulți dintre cei care apără vehement producția folosesc diminutivul „poezioară” în special pentru a sublinia că micimea este o garanție a inofensivității ei. Toate bune, însă tocmai faptul că această poezioară (de ce mai mult poezioară și mai puțin cântec?) a stărnit atâtea îndârjite reacții este un indiciu al faptului că lucrurile nu stau chiar așa. În primul rând, subiectul este unul provocator în sine, venind pe o dispută socială aprinsă deja, foarte sensibilă, astfel încât orice spui, într-o direcție sau alta, îți poate aduce injurii (ceea ce nu ar trebui să te mire). Așa că atât apărătorii, cât și detractorii clipului se ascund cu capul în nisip, preferând să rezolve nodul gordian prin tăiere: de vreme ce e vorba despre o preferință particulară a unei persoane care nu are responsabilități politice sau administrative, nu are rost să ne inflamăm, iar cei care se inflamează dau dovadă de lipsă de liberalism și cultură civică, de obscurantism.

Și totuși, problema persistă, colcăind pe dedesubt. Nu este vorba despre lipsa de smerenie a celor care vorbesc în clip (abia aceea ar fi o chestiune strict personală): la urma urmelor, e un drept câștigat al modernității și poți vorbi despre smerenie fără să fii smerit, chiar dacă asta contravine dogmei creștine. Și la fel de justificat este, din perspectiva modernității, să faci dintr-o idee nucleul unei culturi urbane, al unui stil de viață, numai că atunci nu mai poți pretinde că este doar o opțiune privată, singulară. Mai mult, modul de concepere al clipului mult discutat nu este unul smerit, în ciuda cheii minore în care se prezintă stilistic. Rămâne *cool*: chiar dacă folosește verbe mai puțin tari (a crede, a prefera), le așază în imediata vecinătate a detaliilor despre catedrala neamului, care sunt de-a dreptul megalomane prin comparație cu vorbele scurte, percutante, hipnotice ale artistului (pe care, altfel, îl apreciez foarte mult). Aduce cu sine, spre susținere, un număr consistent de celebrități, „formatoare de opinie”, ceea ce evident că nu face decât să îi sporească aderența la un public imens. „Visul” lui Dan Teodorescu, pe sub aparența de joc nevinovat artistic, este de fapt un adevarat manifest, structurat de o ironie atât de bine deghizată că nu mai ajunge să se recunoască pe ea însăși.

Biserica rămâne și ea confortabil în aceeași evitare a problemei, spunând că este vorba despre preferința unor artiști pentru o anumită arhitectură și că nu poate să dea un răspuns oficial la așa ceva. Însă pune punctul pe i atunci când recunoaște că toată nebulonia asta vine din lipsa de dialog social, iar din acest punct de vedere sarcina ei este extrem de dificilă, chiar și într-o țară în care religia este încă activă ca practică. Dificultatea vine dintr-o încălțură pe care ne-o lămurește același Sfredelin care știe că omul trebuie „să înceapă prin a pretui dreptatea socială fiindcă așa-i cere Dușmanul, pentru ca apoi să-l aducem în situația de a cultiva creștinismul în vederea dreptății sociale”. Distincția este atât de subtilă încât ar putea ușor deveni periculoasă, pentru că este extrem de caduc să mai crezi azi în Dumnezeu pentru El însuși, cum făceau marii mistici (mai ales atunci când unii dintre propovăduitorii Lui se fac vinovați de multe alunecări străine de misiunea lor...). Situația nu este deloc simplă, iar fenomenul din jurul videoclipului *Despre smerenie* o dovedește din plin. Dar să ne-o asumăm.

– Sunetele Madrigalului îmi sunt cunoscute din perioada copilăriei, atunci am avut privilegiul de a asculta în condiții oarecum precare un disc format vinil, apărat la Electrecord. Țin minte că, treptat, aveam să îl ascult din ce în ce mai des. Prima întrebare va fi dar una dificilă prin chiar puerilitatea ei: de unde vine misterul/inefabilul acestui palier sonor, marca Madrigalului?

– Maestrul Marin Constantin a visat și a urmărit mereu obținerea unor sonorități pure și clare. A combinat vocile angelice ale tinerelor fete cu cele bogate în armonice ale bărbatilor. Geniul său s-a tradus mereu prin inflexiunile vocilor non-vibrato, sensibile, care, prin combinația coloristică vocală, ajungeau direct în sufletele ascultătorilor. Astăzi, continuăm această linie cu ajutorul tehnicilor vocale specific madrigalești, prin antrenamentul constant al sensibilității colective.

– Schimbând registrul, la spectacolul din Bacău ne-ați oferit un recital de colinde. Datorită mijloacelor media, v-am văzut în următoarele zile concertând în diferite alte locuri, la același nivel al excelenței cu care ne-ați obișnuit. Asigurați-ne că emblema Madrigalului rămâne viabilă și pentru viitor. Care sunt proiectele mai apropiate sau mai îndepărtate? Eventuale înregistrări noi? Deși e o problemă de manageriat, v-aș ruga să transmiteți mai departe gândul că ne-am dori Madrigalul și pe suport video. Vă aduceți aminte, la Bacău cel puțin, sala s-a dovedit neîncăpătoare...

– Corul Madrigal s-a dovedit a fi cel mai activ ansamblu coral cameral din România din perspectiva înregistrărilor sub bagheta Maestrului Marin Constantin. Ne-am propus ca în viitor să producem spectacole noi, cu diverse tematici, cu regie și costume special create, pe care să le prezentăm în toată țara și în turneele noastre din străinătate. Anul acesta, proiecte ambițioase și foarte îndrăgite de către formația noastră, cum ar fi muzica nordică, muzica românească contemporană și religioasă, precum și colinde, vor apărea și pe suport cd sau dvd.

– Cu eleganță, ați transmis căldura sunetelor dinspre cor spre sală. În ce măsură publicul poate deveni parte activă într-un concert?

– „O sală bună” se referă în primul rând la un spațiu adecvat din punct de vedere acustic, în care artiștii se simt confortabil pe scenă, însă „căldura sălii” depinde în mare măsură de public. În primul rând, când urcăm pe scenă și ne întâmpină o sală plină de spectatori, confortul psihic al artiștilor atinge cote optime. Dirijorul comunică prin formația sa cu publicul, stând cu spatele la acesta. Însă energia sălii vibrează continuu înspre scenă iar noi, artiștii, simțim din plin acest lucru. Entuziasmul aplauzelor, sensibilitatea ochilor, uneori înlacrimiți, comunică foarte clar starea interioară a publicului, este reacția acestuia la comuniunea prin frecvențele muzicii. Dacă reușim să sensibilizăm spectatorii, ei ne răspund imediat. Acest lucru ne încurajează să căutăm noi orizonturi și profunzimi ale sufletului uman. Pot afirma că este un schimb de energie și experiență cu valențe multiple ale sensibilității. Au existat multe momente în care am invitat publicul să cânte alături de noi. Au acceptat cu timiditate dar și cu bucurie provocarea, s-au simțit parte din Madrigal pentru câteva clipe. Cred în

Anna Ungureanu,
dirijoare a Corului Național de Cameră Madrigal:

„Căutarea de sensuri noi, atât individual cât și în echipă, este o provocare ce ne motivează puternic...”

– Spuneți-ne câteva cuvinte despre un proiect drag dumneavoastră, Cantus Mundi.

– Cantus Mundi este astăzi Program Național sprijinit de către Guvernul României. Inițiat în anul 2011 de către dirijorul de talie internațională Ion Marin și susținut de Corul Madrigal, acest program de integrare socială prin cântul coral susține mai multe sute de coruri pe întreg teritoriul țării. Scopul programului este formarea și susținerea unui număr cât mai mare de coruri de copii și de dirijori de cor. Pentru asta, specialiștii Corului Madrigal au definitivat un program de workshop pentru dirijori de cor și îl susțin peste tot în țară. Tot programul este gratuit. Mii de copii au cântat deja în cadrul programului în diferite evenimente de ținută pe scene importante, alături de Corul Madrigal, apărând la TVR, care este partenerul nostru de nădejde și care ne promovează. Ideea este că, respirând împreună în timpul cântatului, copiii realizează că sunt egali, indiferent de locul și mediul social din care provin sau de starea lor de sănătate. Muzica îi învață beneficiile cooperării.

– Vă rog să ne vorbiți puțin despre rezistența prin muzică într-o societate care pare să își fi pierdut reperele. Vocea a fost „primul instrument” pe care omul l-a folosit în încercarea de a-și recupera starea arhetipală...

– Societatea se schimbă în general. Este normal. Legea cererii și ofertei este prezentă în toate domeniile, iar arta nu face excepție. Cei mai mari artiști au găsit întotdeauna modalitatea de a îmbina cerințele societății, construindu-și simultan un stil interpretativ care să promoveze valori autentice și care să respecte, în același timp, personalitatea lor artistică. Ne găsim într-o perioadă de confuzie, în care societatea își caută reperele. Ca artiști, ne adaptăm și încercăm ca, prin promovarea cât mai directă și clară a mesajului nostru muzical, să oferim modele reale și valoroase pentru români.

– Vă mulțumesc pentru amabilitatea de a fi purtat această discuție! Am păstrat pentru final o curiozitate aproape personală: la ce concerte o regăsim pe Anna Ungureanu, atunci când nu se află în postura de dirijor?

– Îmi plac teatrul, dansul contemporan, jazzul, folclorul autentic. Îmi plac toate trupele, formațiile, cântăreții care au reușit ca prin hiturile și șlagărele lor să transmită emoție de-a lungul timpului. Rămân însă îndrăgostită de muzica clasică instrumentală și vocală.

Interviu realizat de
Marius MANTA

proiecte care implică publicul din ce în ce mai activ în desfășurătorul spectacolelor.

– De fapt, frumosul muzical este mai greu definibil, noțiunile fiind de cele mai multe ori insuficiente pentru a pătrunde esența acestei arte, situată parcă în afara timpului. Care ar fi secretul armoniei depline?

– Dincolo de explicațiile tehnice, muzicale și acustice, armonia deplină poate fi asemuită fericii depline. Ea se realizează pentru scurte momente cu toate că este căutată în permanentă. Pentru atingerea acelui moment, socotesc că este nevoie de o sincronizare aproape de perfecțiune a sensibilităților, aptitudinilor, performanței și participării tuturor artiștilor.

– Filozofia culturii vorbește în prezent despre o semiotică a golului... Câtă determinare și câtă indeterminare există de-a lungul procesului artistic? Cum arată „interioarele” Madrigalului, cum arată „interioarele” Annei Ungureanu?

– Curiozitatea noastră, a madrigaliștilor, este declanșatorul tuturor demersurilor artistice. Căutarea de sensuri noi, atât individual cât și în echipă, este o provocare ce ne motivează puternic, mai ales pentru faptul că, în procesul creației, noi avem șansa îmbogățirii spirituale. Acest drum înseamnă deopotrivă eliberare și împlinire artistică umană.

– Care considerați că ar fi cele mai importante trei atuuri pe care ar trebui să le aibă un tânăr dirijor? V-aș ruga să detaliați!

– A. Pregătirea profesională temeinică stă la baza carierei oricărui dirijor și include studii muzicale de înalt nivel. B. Dirijorul trebuie să fie un prac-

tic permanent al muzicii. Ideal ar fi să cunoască cel puțin un instrument muzical, să cânte în orchestră/cor, să cunoască din interiorul formației nevoile și capacitățile profesionale ale membrilor, gândirea colectivă a acestora, pentru a putea colabora apoi cu ei din postura de dirijor. Este vorba despre înțelegerea fenomenului din interiorul lui, despre o cunoaștere a „instrumentului” sau sub aspecte tehnice, interpretative și umane. C. Trăsăturile de personalitate ale dirijorului, caracterul și educația sa, fac diferența între un dirijor și altul: pregătirea psiho-pedagogică, filozofia de viață, capacitatea de a fi un bun lider pe mai multe planuri (părinte, educator, conducător), calitățile de strateg și cele analitice, abilitatea de a recepta feedback-ul și a se adapta rapid. Foarte important este să fie îndrăgostit de meseria sa și de muzică în general.

– Familia celor care au avut bucuria de a ține bagheta Madrigalului echivalează cu un club select. Ce semnifică o asemenea postură în cariera pe care v-ați propus-o?

– Să îți bagheta celui mai important și mai titrat cor cameral românesc din toate timpurile este ceea ce cred că și-ar dori orice dirijor. Ce mă face și mai mândră este faptul că timp de 9 ani am avut ocazia să învăț, să cânt și să dirijez sub îndrumarea directă a Geniului, în atelierul său numit „Madrigal”. Comunicând aproape zilnic cu Marin Constantin, am putut să fur din energia, cunoștințele, pasiunea sa și să mă „molipsesc” de neliniștea cu care Maestrul a căutat mereu perfecțiunea sonoră. Este o onoare că sunt membru al celui club select despre care vorbeai dumneavoastră.

© Carmen Poenaru – Oaza

Maria GRIGORIU

Ce-ați mai citit?

pea șirul lecturilor, epatând cu vreun paradox surprinzător inclus într-o altă întrebare: Ce părere aveți despre „frumoasele infidele” – adică traducerea, capitol unde S. Marcus era imbatibil. În ce mă privește, eram mai didactică, mai aproape de lingvistică. Deci, nu era punctul meu forte.

Se întâmpla, la Bacău, după o expunere despre metaforă și traducere. Era foarte clar, convingător. Nu este o noutate! În pauză, deschide „Ateneul” și descoperă o traducere în franceză, din G. Bacovia. Traducerea era de departe, literală. Cântecul bacovian nu se auzea. Muzica lui Bacovia lipsea. Poezia era povestită. Urmează un excurs rapid despre arta traducerii: „o bibliotecă de traduceri se aseamănă cu o galerie de tablouri care nu sunt decât niște copii”. Mi-am amintit: este din „Paradoxul” (Albatros, 1984). Desigur, sinonimie perfectă nu există, după cum nu există nici traducere perfectă. Nu s-a sfârșit, ca întotdeauna, de altfel, să-și spună în mod decise, punctul de vedere. Era admirabil! Nu supăra pe nimeni.

De câte ori era invitat la vreo televiziune, își relua discursul lui favorit despre învățământul actual, tarele acestuia: învățatul pe de rost, accentul pe cantitate, concursul de manuale, de fapt, un concurs între edituri. Spunea adevăruri în care credea mai mult ca oricine. A ocolit întotdeauna limbajul „confortabil”, care place multora. Celebrele „commodités” ale dialogului.

Merită să amintesc întâlnirea de la Dresda. Eram la un congres. În holul de la Politehnică (totul avea dimensiuni mari aici) aud o voce care întreba de zor: Cine este doamna de la Bacău? Ne-am regăsit: Ce-ați mai citit? Despre ce vorbiți? În acea vreme eram interesată de raportul între lectură și cititor, bineînțeles tot la M. Tournier. I-am trimis cartea mea, **Michel Tournier. L'écriture et son double**. Peste o săptămână primesc telefon. Era profesorul Solomon Marcus: „Să trimiteți cartea în străinătate, la universități.” A contat mult pentru mine.

– Știți care este paradoxul lecturii? „Concurența între textul finit și prelungirea infinită a cititorului”. Era rândul referințelor

bibliografice: Umberto Eco, Jacques Derrida, Alberto Manguel cu „**O istorie a lecturii**” și alții. Dar evenimentul era prezența lui Eco în amfiteatru, un fel de auditorium imens, cu două mii de locuri.

– Să nu vă rătăciți prin oraș! La ora 20 începe. L-am urmărit atent pe Eco. Citisem deja romanul său „**L'île du jour d'avant**” apărut la Grasset în 1996. Toate marile teme din naratologie, hermeneutică, mit, iubire le-am regăsit în această carte. Vorbea despre semiotica cotidianului. Nu se îndepărta de foaia scrisă, nu uza de stilul retoric. Respectul față de manuscris m-a impresionat. Îi lipsea umorul. Însă aveam să aflu mult mai târziu dintr-un articol comemorativ al lui Solomon Marcus, publicat în „**România literară**”, că Eco știa totuși să treacă peste situații neconvenabile cu un umor nedezmințit. Era complet altul. Invitat în Italia, la un simpozion, Marcus nu a primit viză. A fost învățat să spună că este bolnav. Eco a remarcat absența colegului din România, și a spus: „Marcus e bolnav de pașaport”.

Trebuie să spun, de la bun început, că ne unea o istorie de familie comună. Solomon Marcus și fratele lui, Marius Mircu, coleg de bancă al tatei, erau foști elevi ai Liceului de băieți. Tatăl meu, fratele lui, apoi frații mei, amândoi au învățat la același liceu. Ce mai, o adevărată dinastie!

Fie că ne întâlneam la Colegiul Ferdinand I, la un simpozion, la o conferință la Universitate, sau chiar în străinătate, profesorul Solomon

Marcus mă întâmpina totdeauna cu un aer de surpriză șăgalnică, întrebându-mă, ca de obicei: Ce-ați mai citit?

Începeau de-o parte și de alta, rapide evocări, titluri, comentarii scurte. Un parcurs, de la structuralismul lui R. Barthes, la biblioteca lui Borges și, bineînțeles M. Tournier, apoi Antoine Compagnon, M. Kundera etc.

Totul risca să devină un adevărat Babel, o plăcută rătăcire, dacă domnul profesor nu întreru-

Adrian JICU

Cinci lecții cu Solomon Marcus

L-am întâlnit pe Solomon Marcus la Slănic Moldova, în toamna lui 2006, cu prilejul unui congres de semiotică organizat de Facultatea de Litere a Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău și de Asociația Română de Studii Semiotice. Scund, cu ochi cercetători, purta pantalonii de stofă și un pulover de modă veche, gri, împletit „punct-stea”, care îi dădea aerul unui om dintr-o altă epocă. Impresia avea să se confirme în momentul când a conferențiat, ușor graseiat, într-un ritm alert, surprinzător pentru un octogenar. A acceptat să îmi acorde un interviu, fără prea multe fașoane. Ne-am așezat pe o băncuță, în fața hotelului, remarcând lipsa de morgă și dezinvolvura savantului, care trecea sprinten de la ludic la semiotica matematică sau de la provocările internetului la teatrul contemporan și prefacerile sale. Fără pedanterie, într-un limbaj care făcea erudiția ușor digerabilă, îmbinând-o cu mărturisiri despre copilărie și adolescență, despre Bacăul interbelic și despre atmosfera sa culturală. A fost prima lecție a lui Solomon Marcus: aceea a erudiției umaniza(n)te.

Cea de-a doua a fost lecția interdisciplinarității și am primit-o în amfiteatru „Dumitru Alistar” al Facultății de Litere, în octombrie 2011, când, în cadrul proiectului „Bacău, capitala poeziei românești”, Solomon Marcus a vorbit despre Alecsandri și Bacovia, intitulându-și prelegerea „De la poezia euclidiană la poezia neeuclidiană”. A fost ceea ce se cheamă, cu un clișeu, un veritabil spectacol de idei, în care au primit asocierile surprinzătoare între sensibilitatea pașoptistă a lui Alecsandri și sensibilitatea existențialistă a lui Bacovia. După o demonstrație savuroasă, distanța poetică între cei doi autori băcăuani a fost fixată printr-o formulă memorabilă, matematică: poezie

euclidiană, respectiv poezie neeuclidiană. La festivitatea de premiere, unde i s-a decernat Premiul „George Bacovia” al revistei „Ateneu”, spectacolul a continuat, cu un Solomon Marcus convins desăvârșit, îmbinând discursul înalt cu interesul nedisimulat pentru evoluția scorului în meciul de fotbal România-Grecia, în desfășurare la acea oră.

Cea de-a treia lecție, a disponibilității, a venit în aceeași seară, când neobositul octogenar a fost invitat la o emisiune la televiziunea locală, unde a acceptat cu bucurie să răspundă între-

bărilor moderatorului și ale telespectatorilor. Cu aceeași amabilitate, Solomon Marcus a găsit resurse pentru a vorbi, din nou, dar dintr-o altă perspectivă, despre matematică, despre cultură și artă, despre Bacăul natal etc. A fost o emisiune memorabilă, care s-a prelungit până spre ora 23.30, spre mirarea realizatorilor, care abia făceau față telefoanelor primite la redacție. Surprizele nu s-au oprit însă aici, căci primul lucru pe care l-a dorit după ieșirea din studio a fost un calculator conectat la internet pentru a-și verifica

• Colocviile Revistei „Ateneu” – 2011

adresa de e-mail. Venirea la Bacău îl prinsese între o conferință la Tokio și o alta la Budapesta, de unde aștepta vești. *Last but not least*, undeva după miezul nopții, când l-aș fi crezut obosit și dornic să se retragă în cameră pentru a se odihni, mi-a cerut să îl însoțesc, pe jos, până la hotel, mărturisindu-mi că vrea să profite de ocazia de a revedea locurile unde copilărise. Multe dintre ele nu mai există, însă, în plimbarea noastră nocturnă, le-a readus la viață cu o însuflețire uimitoare, făcându-mă să îi urmăresc, fascinat, reconstruirea geografică, prin care Bacăul se contura drept un teritoriu mitico-labirintic, de care îl legau fire nevăzute.

Lecția cu numărul patru a fost, poate, și cea mai instructivă. Lecția didactică. În amfiteatru al colegiului unde, cu decenii în urmă, fusese elev. La Colegiul Național „Ferdinand I”, Solomon Marcus a vorbit despre problemele școlii românești contemporane, sintetizându-le, memorabil, într-un decalog de o rigoare carteziană. Luările sale de poziție în privința educației nu îmi erau chiar străine (le știam din volumul *Răni deschise*), dar logica argumentației s-a dovedit (și acum) impecabilă, academicianul insistând, așa cum îmi amintesc, pe ideea că totul pleacă de la un tipar rigid, în care creativitatea elevului este amputată, iar relația profesor-elev una de forță, bazată pe sancționarea greșelii.

Lecția supremă rămâne însă extraordinară a libertății spirituale. Poate că nu întâmplător una dintre cărțile sale se numește *Jocul ca libertate*, titlu definitoriu pentru un spirit ca Solomon Marcus, plecat dintre noi să se joace. Prin ieșirea sa din scenă, rămân, deopotrivă, „un gol istoric”, dar și un model intelectual inegalabil, modelul Marcus.

Ioan DĂNILĂ

Fie-i amintirea binecuvântată!

Îl știam din paginile „Vieții studentești” (anii '70-'80) tratând despre paradoxuri. L-am vizitat la Facultatea de Matematică prin 1980, discutând despre jocurile de spirit, și mi i-a recomandat pe Gh. Păun (acum, academician) și pe Mihai Dinu, cu cărți în domeniu. În 1984, l-am avut invitat – cei de la Școala „Al. I. Cuza” Bacău –, împreună cu frații săi, Marius Mircu și Marcel Marcian, la 125 de ani de la înființare. Fuseseră elevi aici, în ciclul primar. Mi-a încredințat fotografia cu învățatoarea lui, Aurora Davidescu, pe care am publicat-o în „Mugur alb”, revista Scolii, cu un text al viitorului academician. Stătea în banca a treia, în rândul de la mijloc, cu singura fată din clasă (fiica învățatoarei – deși era Școala de Băi) Nr. 2 din Bacău). A avut de ales, în acel noiembrie 1984, între o sesiune de matematică și sărbătoarea școlii sale. A ales-o pe a doua, mărturisind: „Mi-am trăit la Bacău primii 19 ani ai vieții”, ceea ce înseamnă „mai mult de jumătate din viața noastră

sufletească”, în „ipoteza unei vieți medii de 75 de ani”. Recalculare: S. Marcus a trăit 91 de ani, iar vorbele i le-am înregistrat în 1984. În anii '80, la Bacău se derula un concurs anual de comunicări științifice ale elevilor. L-am întâlnit acolo ascultând atent și până la capăt totul: de la reușite inovatoare până la banalități.

Își punea mereu mîntea la contribuție, iar dacă te aflai în preajmă, aveai parte de aceeași stare. La Slănic-Moldova, în anii 2000, ne-a invitat la o plimbare prin stațiune, înainte cu câteva ore de a conferența pe o temă de semiotică. Împreună cu două colege de la Litere, am străbătut orașul la pas domol, așteptând propunerea unui subiect de discuție. A făcut cu noi un concurs ad-hoc: cine știe cui îi aparțin versurile pe care el le reproducea cu fidelitate. Au fost vreo douăzeci de provocări, nu toate rezolvate de noi. Era curios de orice: când a aflat subiectul tezei mele de doctorat – limba română în graiul ceangăilor din Moldova –, a prezentat-o în

„România literară”. Anul trecut, mi-a trimis un text al acad. Valeriu D. Cotea („Solomon Marcus – 90”), propunându-l pentru „Ateneu”. L-a bucurat pe amândoi apariția în revistă. Societatea Cultural-Științifică „Vasile Alecsandri” a propus în 2015 acordarea titlului de *Cetățean de onoare al județului Bacău*. L-am expediat recomandarea, pe care mi-a restituit-o cu completări. În august, la ședința CJ, acest punct a durat un minut: era prea cunoscut pentru a fi nevoie de portretizări.

Format după programele gândite de Spiru Haret, a luptat până în ultima zi pentru binele școlii. Duminică, 20 martie, la catafalc, ministrul Educației – Adrian Curaj – a spus cam așa: „Când l-am vizitat în Spitalul „Elias”, i-am zis: *Domnule profesor, faceți-vă bine, că avem treabă. E musai să ducem la capăt proiectul de plan-cadru pentru învățământul preuniversitar*. I s-a luminat dintr-

odată fața și a răspuns: *Viu!* (Aceasta era uneori varianta orală a lui *vin* în limbajul academicianului.) De altfel în cele două ore cât a durat procesiunea de la Cimitirul „Filantropia” nu am văzut lacrimi. „Să le spui tuturor că-i iubesc”, au fost ultimele lui cuvinte.

Rămâne să-i împlinim dorințele, în primul rând ca școala să fie școală. Amprente puse pe frontispiciul unor evenimente (Gala Învățământului Bacăuan, Simpozionul Național al Colegiului „Ferdinand I”) sau al unor puncte amintind de biografia sa locală (sala de clasă „Acad. S. Marcus”, la Școala „Al. I. Cuza”, din 2015) ori un crez ca acesta: „Înainte de orice, eu mă consider profesor” sunt nu elemente formale, ci obligații implicite. Ce-ar fi ca Școala Nr. 10 din Bacău să-i poarte numele? *solo-marcus*, e-mailul lui, avea zecute litere, iar educația visată de el purta emblema notei maxime.

Nicoleta Popa BLANARIU

Restul e tăcere

În comunitatea semioticienilor, primăvara lui 2016 a venit îndoliată, poate ca niciodată. Acum câteva săptămâni, s-a stins Umberto Eco, iar astăzi, la numai câteva zile după aniversarea celor 91 de ani, Solomon Marcus. Membru titular al Academiei Române, vicepreședinte al Asociației Internaționale de Semiotică, *doctor honoris causa* al Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău, bucurându-se de o recunoaștere mondială prin contribuțiile sale în domenii pe care tradiția epistemologică le vedea mai degrabă disjuncte – matematică și informatică, lingvistică, poetică și semiotică –, academicianul Solomon Marcus a fost cu adevărat un „cetățean de onoare” al Bacăului, unul dintre cei mai credibili și prestigioși ambasadori ai săi. Ambasador al Bacăului și al școlii bacăuane, către care s-a întors în atâtea rânduri, cu o solitudine și un firesc prin care atașamentul său față de orașul natal își sporește valoarea și devine cu atât mai impresionant. Mai multe ediții ale manifestărilor științifice organizate de-a lungul anilor, la Facultatea de Litere și Facultatea de Științe, l-au avut drept invitat de onoare.

Cred că i-a plăcut, mai ales în ultimii ani, să fie Profesorul și Înțeleptul, iar ambele roluri i se potriveau. Pe de altă parte, deriva sistemului de educație din ultima vreme cerea personalități în măsură să atragă atenția opiniei publice asupra adevăratelor probleme ale școlii și s-o orienteze înspre căutarea unor soluții. Academicianul n-a rămas indiferent și s-a considerat dator să se implice, susținând necesitatea unui proiect de regândire a învățământului românesc.

Carierea i s-a construit, așa spune, pe coerența eterogenului. Vedea legături acolo unde tradiția științelor și a umanităților așezase între discipline granițe pe care nu se putea trece decât cu riscul pierderii credibilității în comunitatea științifică. Solomon Marcus a încurajat, ba chiar legitimat acest dialog interdisciplinar, prin care domenii de studiu se susțin reciproc. Prin ochii lui, lumea căpăta sens, iar viața avea rost. Privirea lui albastră patina pe deasupra lucrurilor, părea că vede tot, pricepe tot, dar se oprește numai asupra a ceea ce merită. De aceea, probabil, știa atât de multe lucruri interesante – despre numere, poezie, semne și sensuri – pe care le așeza fascinant în relații lămuritoare, insolite.

Cu ani în urmă înainte de '90, pe vremea când spațiul Schengen nici nu putea fi visat din România, i s-a refuzat, la un moment dat, viza de ieșire din țară în vederea participării la o conferință în Vest. Și atunci – poveste Solomon Marcus amuzat – Umberto Eco a anunțat în plenul conferinței că invitatul român nu este prezent la lucrări, deoarece „este bolnav de pasaport”. Astăzi s-au dus amândoi și am sentimentul că o lume – ceva mai așezată și mai iubitoare de carte – se duce odată cu ei. Ne rămân amintirea și opera lor drept mărturie despre o lume care a fost și despre doi oameni trecuți, încă din timpul vieții, în poveste. Solomon Marcus este eroul unei asemenea biografii extraordinare: copil dintr-un cartier al Bacăului interbelic, trecut prin oroarea diktaturii legionare din anii '40, reușind să răzbească și să ierte – ba, mai mult, să dăruiască. Un om care a iubit să cunoască și, la fel de mult, să împărtășească din ceea ce știe. Un om rar, dintr-un aliaj special. Marcus forever.

Mihaela CHIRIBĂU-ALBU

O plecare relativă sau a patra dimensiune

7 octombrie 2011 – Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău. Informații captivante, inedite, prezentate exemplar din perspectiva regurilor „de aur” ale discursului, cu o finețe îmbinată cu patos – Solomon Marcus vorbește despre George Bacovia și Vasile Alecsandri din perspectiva geometriei neeuclidiene. Este foarte grăbit pentru că sunt multe de spus, iar timpul ce i-a fost alocat se dovedește prea „mic” pentru cât de „mari” sunt ideile. Imposibil de terminat într-o oră, pentru că discursul, deși extrem de bine articulat la nivel structural, aleargă de la poezia celor doi poeți, spre „Frații Karamazov” sau spre postulatul 5 al paralelelor, de la arta Renașterii către Gaston de Pawlowski și călătoria lui spre a patra dimensiune, încercând să ne convingă de faptul că „there is no sharp distinction between the macroscopic universe and what is beyond it”... Uimitor, îmi spuneam, cum poate trece de la o idee la alta, de la română la engleză pentru a spune TOT ce ar fi vrut să spună. Desigur, nu a reușit, pentru că, finalmente, organizatorii au anunțat finalul

conferinței. Așa cum, cred, nu a reușit să spună TOT ce avea de spus nici aici, pe pământ... fiindcă Solomon Marcus avea enorm de spus și în foarte multe paliere ale vieții. De aceea, cred, a devenit un pionier al interdisciplinarității, întind șansa de cuprindere a întregului prin conexiunea disciplinelor.

Ziua aceea s-a dovedit „provizională” pentru mine și pentru ferdinandiști, deoarece Profesorul și-a dat atunci acordul pentru a organiza un Concurs interdisciplinar la Colegiul unde fusese elev cândva. Astfel a început o corespondență constructivă pentru mine din multiple perspective. Am învățat, învăț și voi învăța mereu din dialogul cu una dintre cele mai strălucite minți din spațiul românesc. Concursul și seria de conferințe prilejuite de organizarea acestuia l-au adus pe Solomon Marcus în orașul natal în câteva rânduri și, foarte important, l-au făcut fericit pentru că i-au oferit prilejul de a fi în mijlocul elevilor, de a discuta cu ei și de a investiga sistemul de învățământ de jos în sus, de la cei mai mici, cărora le puneam întrebări și le răspundea la

rândul lui, în încercarea de a schimba ceva. Mereu mi-a mulțumit pentru bucuria pe care i-a provocat-o inițierea acestui concurs.

Îmi amintesc cu emoție momentul când mulțumirea a luat formă concretă – un dar neașteptat și neprețuit: două volume pe care Mircea Eliade i le-a dăruit la Paris, în august 1983. Nu voi uita nici cuvintele care le-au însoțit: „Cred că tu ești cea mai potrivită persoană pentru a le păstra”. A apreciat teza de doctorat pe care am scris-o despre viața și opera lui Mircea Eliade, a citit-o, făcând și comentarii pe marginea ei. Păstrez cu drag acest exemplar al tezei pe care mi l-a înapoiat în primăvara lui 2015 pentru publicarea în volum. Un volum pe care din păcate nu a reușit să îl vadă ieșit de sub tipar, dar despre care a scris câteva cuvinte înainte de a-l trimite către editură și despre care voia să vorbească la Târgul de carte Gaudeamus, din București, în luna mai, când urma să ne revedem...

Dar uneori viața are planurile ei și probabil Solomon Marcus a simțit acea „nevoie de libertate a unei a patra dimensiuni” și ne privește acum din una dintre cele șapte dimensiuni despre care atât de frumos, metaforic și persuasiv a vorbit în 2011. Va fi fiind cea în care condiția umană trebuie să-și deschidă un cont în care să aibă curajul de a visa că două linii paralele se pot întâlni undeva în infinit? („dare to dream that two parallel lines may meet somewhere in the infinity” – Solomon Marcus).

Ștefan MUNTEANU

G. Bogdan-Duică despre filosofia lui Eminescu (I)

Critic și istoricul literar G. Bogdan-Duică s-a născut la 21 decembrie 1865, în Brașov. Parcurge clasele primare la școala din Scheii Brașovului, după care urmează clasele gimnaziale și medii la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, pe care le finalizează în anul 1885. Studiile superioare le începe la Universitatea din Budapesta, dar le continuă serios la Universitatea din Jena, unde deprinde rigurozitatea mentalității germane și, mai apoi, la Universitatea din Viena. Audiază, cu precădere, cursuri de logică și filologie, dar s-a dovedit interesat și de filozofie, pedagogie, literatură, istorie și politică. Se întoarce în Brașov, fără licență, pentru a ocupa, o perioadă scurtă, un post de profesor suplinitor la Liceul „Andrei Șaguna”. Renunță la catedră, fiind constrâns de contextul politic din Transilvania și se stabilește la Cernăuți. Aici, în anii 1893 și 1894, va ocupa poziția de director al revistei „Gazeta Bucovinei”. Pleacă și de la Cernăuți și se oprește la București, unde termină Facultatea de Litere, luându-și licența în anul 1897. Revine în învățământ, prin mai multe licee din țară, fiind numit, după scurt timp, director la Liceul „Mihai Viteazul” din București. În 1919, după înființarea Universității din Cluj, devine profesor de literatură română la Facultatea de Litere și Filologie, în cadrul acestei universități, unde a predat până la capătul vieții. A ocupat funcția de decan, iar pentru o perioadă a fost și rector. Tot în 1919 a fost ales membru titular al Academiei Române, pe fotoliul rămas vacant după moartea lui Titu Maiorescu. S-a stins din viață la 20 septembrie 1934, la Brașov, unde prezida o comisie de bacalaureat, dar a fost înmormântat la Sibiu.

G. Bogdan-Duică a dus o viață de cărturar și de om al cetății. De aceea a acționat pe multiple planuri publicistice și culturale, ca un autentic apostol al panormanismului. Nu este întâmplător faptul că, o bună bucată de timp, a îndeplinit și funcția de secretar general la *Liga culturală*. De altfel, la o săptămână de la moartea cărturarului, I. Mateiu îi scria următorul portret: „Dar Bogdan-Duică n-a fost numai academiicianul plin de știință, scrupulosul fără odihnă de manuscrise și bibliotecă, sau profesorul deschizător de perspective, respectat de colegi și iubit de studenți. Temperament viu, sensibil și activ, el s-a simțit deopotrivă de bine și afară în larg, unde se frământă viața națiunii cu toate valurile ei cotidiene. Nu s-a mulțumit să fie numai un spectator filosofic al acestui zbucium colectiv, ci s-a angajat printre cei dintâi luptători de elită ai neamului nostru,

dând revendicărilor politice românești temeiuri mai solide prin motivarea lor istorică, literară și culturală” (I. Mateiu, *Gheorghe Bogdan Duică*, în „Renașterea”, Organ național-bisericesc săptămânal, Nr. 39, 30 septembrie, 1934, Cluj).

În domeniul literaturii, G. Bogdan-Duică se încearcă mai întâi în creația poetică însă, până la urmă, se consacră în istoria și critica literară, pe o direcție pozitivistă. El considera că, pentru a putea fi realizată o istorie a literaturii, trebuie adunate și verificate toate informațiile domeniului. În ziua de azi, istoria literaturii trebuia să ofere imaginea complexă a epocii pe care o reflectă. Sextil Pușcariu încearcă, în mod decent, să explice opțiunea criticului: „Dacă Bogdan-Duică a fost în toate concepțiile sale un realist, cu o repulsiune pentru misticism, dacă în cercetările sale a fost un pasionat scrupulos al amănunțelor și al documentării cât mai complete și multilaterale, aceasta se datorește direcției pozitiviste a științei germane în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, care urmasa ca un fel de reacțiune împotriva romanțismului în știință”. Mai mult, tot el, mai departe, justifică și apreciază orientarea lui Bogdan-Duică: „Mai ales la noi, unde istoria literară s-a făcut și se face încă în parte și azi în mod impresionist, repetându-se în fiecare manual nou clișee vechi, fără critică și fără rectificări și perpetuându-se erori de fapt, străduințele lui Bogdan-Duică de a merge la izvor, de a cerceta fiecare amănunt biografic și bibliografic, au însemnat o adevărată înviere a istoriografiei literare” (Sextil Pușcariu, *Gheorghe Bogdan Duică*, în *Revista Fundațiilor Regale*, februarie 1935, p. 334-348). Deși mai reținut, cuvinte de apreciere a rostit și G. Călinescu: „În materie de cercetări strict istorico-literare, d. Bogdan-Duică este o autoritate și observațiile sale de amănunt – nu pot fi decât utile oricui” (G. Călinescu, art. „Eminescologii”, în vol. M. Eminescu – Studii și articole, Ed. Junimea, Iași, 1978, pp. 44-45).

Cu aceeași viziune, hotărâre și pornire polemică, G. Bogdan-Duică se apleacă și asupra creației lui Eminescu. Prin diferite publicații ale timpului, au fost identificate peste nouăzeci de titluri ale unor texte, semnate de marele cărturar, cu referire la opera lui

Eminescu. Treizeci dintre ele au fost selectate, de către Ecaterina Vaum, în volumul antologic G. Bogdan-Duică, *Eminescu. Studii și articole*, apărut la Editura Junimea, Iași, 1981, fiind a douăzeci și patra lucrare din prima serie a colecției „Eminesciana”. Tot Ecaterina Vaum semnează prefața volumului, de unde voi reține doar două fragmente. Primul, aflat pe la mijlocul textului prefațator, îmi dă curajul necesar pentru a-mi continua investigația: „Meritul lui G. Bogdan-Duică este de a fi încercat printre primii o aplicare endogenă a metodei comparatiste, de studiere a unei opere pe baza fazelor de elaborare și a încreștării ideatice din care face parte; basmul lui Kunisch - *Fata în grădina de aur – Miron și frumoasa fără corp* – *Lucașul – Cezara și Glossa*. Compararea basmului lui Kunisch cu prelucrarea eminesciană *Fata în grădina de aur* sau a variantelor *Lucașul* între ele pentru relevarea concepției despre geniu, surprinderea viziunii platonice din *Miron și frumoasa fără corp* sunt câștiguri ale acestei metode, pentru o mai bună cunoaștere a operei lui Eminescu” (p. 13). Către final însă, încep să intru la bănueli, întrucât autoarea, poate cu prea mare severitate, notează: „G. Bogdan-Duică, căutătorul «certitudinilor definitive», înserat mitologie literare, ar fi un avatar modern al lui Sancho Panza cel refuzat de himere și refuzându-le consecvent, depășindu-și prototipul prin lecturi pozitiviste ce-i fortifică probitatea poziției” (p. 18).

Mi-am continuat lectura și, spre bucuria mea, am constatat că textele de care aveam nevoie pentru a-mi proba ipoteza din titlul prezentelor însemnări sunt cuprinse în această antologie. Ceea ce înseamnă că trimiterele care urmează sunt îndreptate către acest volum.

Se știe că, în anul 1924, G. Bogdan-Duică dă publicității un volum cu titlul *Poeziile lui Mihail Eminescu*. Ca introducere la acest volum alătură textul „M. Eminescu”. Aici poate fi descoperită o declarație de principiu asupra felului în care trebuie cercetată opera genialului poet-cugetător: „Stilul lui Eminescu, forma limbii sale, muzica ei este minunea eminesciană, care, oricât am cerceta-o filologicște și foneticște, nu va putea să fie explicabilă fără rest; în cântecul

lui este un factor metafizic productiv, care-l presupunem, care nu-l cunoaștem decât prin rodul său, la care psihologia limbii nu a ajuns și nu va ajunge. În Eminescu factorul acela luptă să-nlăture influențe străni, să asimileze afinități stilistice, să producă fapta originală, să ne dea creațiunea sa finală, permanentă, perfectă” (p. 85-86). Ideea privind importanța metodei istorice, în cercetarea operei eminesciene, este reluată de Bogdan-Duică și în articolul „Metodologie eminesciană”, publicat în anul 1931, ca atitudine critică față de lucrarea „Poezia lui Eminescu”, semnată de Tudor Vianu. „Repet așadar: Dată fiind particularitatea surprinzătoare a lui Eminescu și unicitatea lui în literatura românească, noi, istoricii literari, cerem ca tot procesul devenirii lui suflației să fie studiat în toate amănunțele sale și concretizat în studii de inducție analitică, baze ale viitoarei sinteze perfecte, pe care nici d-l T. V. nu ne-a dat-o.” (p. 163).

Dar studiul cel mai important, sub aspectul întinderii și al conținutului, rămas de la G. Bogdan-Duică, se intitulează „Despre «Lucașul» lui Eminescu” și a fost publicat în 1925, în *Anuarul-Almanah jubiliar al Liceului A. Șaguna, Brașov*. Aici găsim și principalele observații, pe care le formulează cercetătorul, în legătură cu filosofia lui Eminescu. Este adevărat că, încă înainte de a publica acest studiu, Bogdan-Duică, pomind de la mărturisirile lui I. L. Caragiale, notează: „În septembrie-octombrie 1868 Eminescu cunoaște India antică! Era atunci tânăr de 19 ani și câteva luni. Și cunoaște India antică, despre care-i vorbi lui Caragiale! Așadar la India antică el ajunsese înainte de a cunoaște pe Schopenhauer, în care, citindu-l, a regăsit o Indie cunoscută” (p. 56, articolul „Multe și mărunte despre Eminescu”).

Studiul „Despre Lucașul lui Eminescu” subliniază, mai întâi, necesitatea curajului fiecărui cercetător, de a îmbina operațiile analitice de investigare cu cele de sinteză. Este asumat, apoi, ca punct de plecare, cunoscuta însemnare făcută de Eminescu, rămasă în manuscrisul 2275, f. 56, în legătură cu povestea lui Kunisch. Comentând acele însemnări, Bogdan-Duică notează: „În procesul de formare al *Lucașului*, știrile citate ne

descopăr numai o asociație de idei în suflul poetului: el a cetit povestea, care nici că vizează despre vreo astfel de alegorie apoi «i s-a părut» că soarta Lucașului este identică cu soarta geniului; atunci vechea sa experiență literară și personală – soarta geniului – îmbracă haina experienței nouă literare; iar vechea experiență îi împrumută celei nouă toată valoarea ce-o are acum, nu numai ca poveste, ci și ca înțeles filosofic, ca conținut liric, ca colorit descriptiv. Puțin i-a dat lui Eminescu basmul; mult, aproape tot, i-a dat el basmului” (p. 89). Pentru a-și explica poziția, Duică compară basmul popular (tradus de D. Caracostea în *Adevărul literar și artistic*, din 15 nov. 1924) cu basmul *Lucașului* eminescian. Referirile sunt făcute, mai întâi, la basmul popular. Și, după ce expune prima parte a poveștii, observă: „Până aici urmăm pe un zmeu (în poveste nedeterminat mai de aproape), care ia patru fețe din natură (vânt, stea, ploaie și curcubeu), pentru ca să se poată apropia de fată. Toate elementele acestea Eminescu le-a înălțat; steaua încercă a prefăcut-o în Lucașul și a păstrat numai ideile de a duce fata în cer și în mare și de-a-și părăsi nemurirea, fiindcă așa vrea fata” (p. 91). Urmează partea a doua, după care exegetul continuă: „Din acest al doilea pasaj, *Lucașul* lui Eminescu a păstrat ideea scenei dintre zmeu și Dumnezeu, care nu-i admite părăsirea nemuririi și-i întoarce privirea spre fugari; și a-nlăturat tot restul” (p. 92).

De mare importanță, crede Bogdan-Duică, cu îndreptărire, este trecerea pe care Eminescu o face de la zmeu la Lucașul. Referindu-se la această trecere, el notează: „Înlocuirea zmeului cu Lucașul trebuie să fi fost o scânteiere nouă a unui motiv vechi” (p. 93). Altfel spus, exegetul crede că Eminescu deținea motivul vechi al Lucașului, încă din 1862, când, la Cernăuți, citea povestirile lui E. T. A. Hoffman. Dar nu avea încă acea conștiință privind alegoria Lucașului, nici când a versificat *Fata în grădina de aur*, rămasă în manuscris. Aduce ca argumente în acest sens și însemnările pe care Eminescu le-a făcut în manuscrisele 2255 și 2256., după care exclamă: „De aceea, când ideea din basmul-Kunisch i-aprinsese iarăși mintea – cine știe când anume? A căta orară? – elementele focurilor vechi se-nflăcărară, poetul înlătură zmeul și pune în locu-i Lucașul și tot ce se putea lega de Lucașul! Blagoslovit moment!” (p. 94). Dar adevărata demonstrație, continuată de Bogdan-Duică, abia cum începe.

Pentru limba noastră

Despre o nouă limbă latină

În sfârșit, bătălia s-a încheiat, dificil, cu victoria limbii latine. A fost dat publicității planul-cadru pentru gimnaziu, unde în aria curriculară „Limbă și comunicare” apare o disciplină nouă: „Elemente de limbă latină și de cultură romanică”.

Mai întâi se impune o corecție: nu *limbă latină*, ci *limba latină*. Dezarticularea compusului, prin preluarea unei rostiri greșite, aruncă în ansamblul denumirii: mă tem că programa va acorda spațiu altor „elemente”, care vor minimaliza conținutul de drept al limbii latine. Pare inspirată plasarea noului/vechiului obiect la clasa a VII-a: acum se încheie învățarea morfologiei, iar latina îl ajută substanțial pe elev să-și însușească termenii respectivi, scutindu-l de definiții.

Printre motivele pentru care unii profesori au preferat să o înlocuiască la clasa a VIII-a cu limba și literatura română (gest imoral) se află și cel legat de manuale. Așa cum au fost concepute, după 1990, întruchipau *agresiunea* (cuvântul, în context, îi aparține lui Solomon Marcus) cea mai clară asupra elevului, prin abundența informației și prin structurarea didactică deficitară. Apoi abordarea instituțională a disciplinei este suferindă: lipsesc îndrumările pentru profesor, auxiliarul pentru elev (deși acesta ar putea fi suplinit de o organizare adecvată a conținutului manualelor), dar și dirijarea din partea organismelor specializate. Nu am auzit până acum despre o lucrare metodică-științifică pentru obținerea gradului didactic I centrată măcar pe relația limba română – limba latină, dacă nu chiar pe disciplina aflată până în 2019 în direcția clasei a VIII-a. Nu am asistat niciodată la o lecție demonstrativă la obiectul numit și nu am auzit vreo temă de perfecționare didactică derivată din exigențele acestuia. Că au existat și există profesori talentați este o realitate. Aceștia fac ca limba latină să fie „logică, fascinantă, ordonatoare, dar și distractivă” (Iaromira Popovici, în *Dilema veche*, 21.01.2016, p. 13). „Mai multă muncă sau mai multă joacă în învățământul preuniversitar?” a fost tema de la „Avocatul diavolului” (Europa FM, 12.02.2016), în plină dezbatere a proiectului de plan-cadru. Și una, și alta, s-a conchis. „Latina este importantă pentru a afla istoria limbii și a poporul nostru. Eu cred că nu este predată pe înțelesul și în folosul elevilor” (*Forum*, 2007-2010). Opinii apropiate am obținut de la filologii din anul I (2015-2016): e necesară mai multă aplicație, prin tehnici inductive.

În anii '80, a existat un moment când iarăși era pusă la îndoială originea romană a populației din Transilvania. „România literară” a publicat două pagini (de mijloc), care discutau despre romanitatea noastră cu cel puțin aceeași forță de convingere practică de istorici. Argumentele erau exclusiv filologice, ducând mai departe ceea ce S. Micu și Gh. Șincal doar enunțaseră în 1780: e.g. *mola>moară*. Lingviștii noștri au arătat cum diftongarea condiționată (o>oa), rotacizarea (-l>-r-), închiderea vocalică (a neaccentuată) și căderea consoanei finale (*molam*) sunt câteva legi fonetice valabile pentru foarte multe cuvinte.

E nevoie de o reconsiderare a disciplinei, pentru a evita momente de criză ca acela din iarna-primăvara acestui an.

Ioan DĂNILĂ

La Muzeul de Artă din cadrul Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău s-a desfășurat miercuri, 30 martie 2016, atât simpozionul **Aurel Băeșu**, cât și vernisajul unei expoziții cu lucrări ale artistului.

Punctul principal al evenimentului a fost lansarea, la Bacău, a lucrării **Aurel Băeșu – Album documentar**, realizată în anul 2015, avându-i ca autori pe cunoscutul scriitor nemțean Emil Nicolae și pe muzeograful Lucian Corneliu Agăleanu, în cadrul proiectului cu același nume, derulat de Asociația Lions Club Piatra-Neamț, dedicat vieții și operei pictorului Aurel Băeșu (1896, Fălticeni – 1928, Piatra-Neamț).

În deschiderea simpozionului, gazdele – Dionis Octavian Pușcută, șeful Muzeului de Artă și Marcela Gavrilă, muzeografa – au vorbit despre legătura dintre Muzeul de Artă din Bacău și Aurel Băeșu. Deși muzeul băcăuan are în patrimoniu 123 de lucrări semnate de artist, aparent, Aurel Băeșu nu este legat în mod special de Bacău. Cu toate acestea, specialiștii muzeului au organizat de-a lungul timpului trei mari expoziții retrospective cu lucrări ale artistului, în anii: 1966 (coordonator expoziție - Eugenia Antonescu, șef secție artă), 1987 (coordonator expoziție - Geta Barbu, șef secție artă) și 2005 (coordonator expoziție - Carmen Murariu, muzeografa). Explicația constă în aceea că, în perioada 1950 - 1968, împărțirea administrativ-teritorială a vremii îngloba în regiunea Bacău și actualul județ

Expoziție și simpozion Aurel Băeșu

Neamț, adică zona în care Aurel Băeșu și-a petrecut ultimii, și cei mai fructuoși, zece ani de viață. Totodată, prima monografie, album dedicată vieții și operei lui Aurel Băeșu, prezentată participantilor la simpozion, a fost editată de muzeul băcăuan, în anul 1966, când se împlineau 70 de ani de la nașterea artistului. Expoziția amplă organizată în acel an cuprindea 120 de lucrări, multe dintre ele împrumutate de la 11 muzee de artă din țară și de la peste 15 colecționari particulari. Având ca punct de plecare apariția editorială din anul 1966, remarcabilă pentru acele timpuri, scriitorul Emil Nicolae a vorbit despre specificul noului album, acela de a „*aduce în atenția publicului viața artistului, dar, mai ales, povestea din spatele principalelor opere, povești adevărate, despre un artist care merită cunoscut mai bine de contemporani.* (...) Am realizat acest album documentar tocmai pentru a lumina direct rolul jucat de anumite elemente presupus particulare/marginale, în configurarea operei lui Aurel Băeșu. (...) Dacă se va observa și proporția de inedit pe care am adus-o, cu atât mai bine”.

Prezentarea muzeografului Lucian Corneliu Agăleanu, însoțită de imagini video, a abordat o temă incitantă pentru iubitorii de artă: drumul pe care îl parcurge creația unui artist de la simpla schiță pregătitoare până la lucrarea finită, bună de expus, întregind astfel, virtual, realizarea unui tablou. O scrisoare adresată de Nicolae Tonitza lui Aurel Băeșu, prin care acesta îl încuraja pe tânărul pictor, a emoționat și a transpus auditoriul în 1927, cu un an înainte ca pictorul să se stingă. Vorbind despre realizarea albumului, care „*a presupus o intensă și dificilă muncă de cercetare în arhive, în presă, corespondențe private*”, autorul și-a exprimat speranța ca, în ceea ce și-a propus, „*să fi reușit, însă, ca întotdeauna, verdictul aparține publicului, criticilor de artă.*”

Simpozionul, desfășurat în prezența unui auditoriu format din artiști plastici, oameni de cultură, ziariști, elevi și studenți, s-a încheiat cu vernisajul expoziției retrospective **Aurel Băeșu**, deschisă publicului până la sfârșitul lunii aprilie.

Marcela GAVRILĂ

Salonul de Primăvară al Artei Naive

Ce-a de-a XXV-a ediție a Salonului de Primăvară al Artei Naive, organizată de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău, în parteneriat cu Centrul de Cultură „George Apostu” Bacău, și-a desemnat premianții, cu ocazia unei Gale, care a avut loc joi, 31 martie, la Muzeul de Artă Contemporană al Centrului de Cultură „George Apostu”.

La vernisaj, două tinere talentate, Sabina Lupu și Andreea Dionisie de la clasa de nai a Școlii Populare de Arte și Meserii din Bacău, coordonată de profesorul Constantin Drăghici, au încântat publicul.

Juriul alcătuit din Ilie Boca, Olguța Pâtu și Mari Bucur a hotărât acordarea următoarelor premii:

Premiul Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău

Gheorghe Ciobanu (Iași) – *Primăvara în Eden*

Premiul Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău

Tamara Lungu (Bacău) – *Primele zile*

Premiul Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău

Laurențiu Răzvan Lăcătușu (Bacău) – *Cafeneaua piscilor*

Premiul Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău

Valeria Tofan (București) – *Tradiții din Moldova*

Premiul Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău

Aurica Boboescu (Caraș Severin) – *Nostalgie de toamnă*

Premiul Sif Moldova

Camelia Maței (Bacău) – *Toamnă bogată*

Premiul pentru excelență – Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Bacău

Constantina Voicu (Bacău)

Gheorghe Clit (Bacău)

Premiul Centrului de Cultură „George Apostu” Bacău

Profira Mihai (Iași) – *Bunicii și nepoata după gard privesc*

Pe bună dreptate, Heinrich Heine scria că „în muzică există ceva care ne minunează, ne tulbură adânc emoțiile și ne transportă în sfere astrale de o puritate și o limpezime eterică, transparentă. Muzica se situează între idei și întrupare... e spirit, e nevoia de măsură a timpului, e materie care se poate lipsi de spațiu, către care emite superbe și încântătoare unde sonore.” Din lumea cuceritoare a muzicii pare a se fi desprins într-o existență proprie, cu o frumusețe reconfortantă și mereu persistentă, muzica de cameră, recitalul în duet, trio cvartet etc. Lucrări camerale au scris mai toți compozitorii lumii, acestea fiind adevărate simfonii esențializate. Interpretarea unor asemenea „bijuterii” revendică rare calități artistice, simțul cel mai pătrunzător, cugetarea cea mai adâncă și o înaltă viziune a frumosului. Pentru a atinge aceste valori cuplul Dan Cavassi (violoncel) și Viniciu Moroianu (pian) au demonstrat – într-un concert pe podiumul Ateneului din Bacău – că sunt talente autentice, care posedă toate calitățile experienței, ale înzestrărilor naturale și acel farmec aparte a naturii lor vibrantă, delicată și sensibilă. Cu o lejeritate de invidiat, cu un timbru pătrunzător și deosebit de cald, cei doi artiști ne-au oferit clipe de reală încântare. În interpretarea lor se simte o statornică fervoare, o acțiune dinamică intensă, o circumscriere totală în vibrațiile muzicii, care încălzesc și dau o energie lăuntrică și un nerv excepțional jocului lor de o virtuositate aparte. Uneori acest joc capătă nuanțe patetice, redări mai impetuoase sau mai

Vasile PRUTEANU

sensibile, atent șlefuite, întodeauna de o rar întâlnită calitate. Dan Cavassi și Viniciu Moroianu și-au asumat un program variat, stenic, atestând o ardentă pasiune pentru muzica sonatelor, a compozițiilor mai scurte și mai consistente în idei, culoare, ritm. Cei doi artiști nu „execută” la pian și violoncel partiturile asumate, ci farmecă, electrizează, copleșesc. Cu o firească măiestrie izbutesc cele mai pure realizări ale ideilor muzicale și, în consecință, cele mai larg dăruitoare tălmăciri. Astfel pot obține, fiecare de la instrumentul său, mărturisiri și daruri sonore aparținând doar talentului unor mari privilegiați.

Remarcabilă mi s-a părut însăși selecția repertoriului, început cu „Andantino cantabile” din Sonata a II-a în Do Major de George Enescu, continuat cu „Siciliana” de C.C. Nottara, „Cântec vechi” de P. Constantinescu, cu fantezia „Fantasiestucke” de R. Schumann și încheiat cu Sonata a II-a în Fa Major de J. Brahms. Ascultând acel „Andantino cantabile” am considerat că nu mulți compozitori au putut să gândească în sunete, să reflecteze atât de adânc asupra sensului vieții ca George Enescu – corifeu a cărei magnifică personalitate a inspirat decenii de-a rândul

Triumful muzicii de cameră

generații întregi de compozitori și interpreți. Structura bogată, incisivitatea și vigoarea ideilor înscriu această partitură enesciană între cele mai luminoase și mai autentice lucrări românești, căreia interpreții i-au asigurat delicate pastelări și convingătoare nuanțe. Muzicalitatea, profunzimea și prestanța tonului s-au dezvăluit firesc și în abordarea „Sicilieni” lui C.C. Nottara, precum și în „Cântecul vechi” de P. Constantinescu – o lucrare de marcat accent al melosului popular și de o autentică savoare. Interpreții au înzestrat partitura cu un ritm și o coloratură proaspătă și evocatoare, cu o putere de tălc și atmosferă poetică, densă și cuceritoare.

În restituirea acestei partituri sunetul generos, plin și limpede al violoncelului lui Dan Cavassi a dat interpretării sale o presanță și o rezonanță profund răsplătitoare. De altfel, calitatea înaltă a instrumentului s-a făcut simțită pe tot parcursul concertului. În aceste prime trei lucrări am asistat la o continuă emanare de căldură și tradiție românească, fără a cădea în sentimentalism și fără a exagera inspirația lor folclorică.

Înscrisă în programul seriei, fantezia „Fantasiestucke” de R. Schumann a fost realizată cu o intensitate de elan, o siguranță a valorilor dinamice și stilistice remarcabile. Romantismului schumannian interpreții i-au

conferit o sensibilă poezie sonoră, de nobilă și profundă simțire.

Asumarea în repertoriu a Sonatei a II-a în Fa Major de J. Brahms a însemnat pentru cei doi artiști un triumfal prilej de interpretare și manifestare. Muzica lui Brahms pare a fi fost creată anume pentru a defini noțiunea de sublim. În această impunătoare partitură intensitatea sonoră specifică lui Brahms apare cu netăgăduită pregnanță și forță. Captivii ei înșiși de curentul muzicii, pianist și violoncelist au scos din instrumentele lor accente de o plasticitate uimitoare, sonata brahmsiană fiind magistral redată în toată amplexarea și forța ei expresivă. Jocul instrumental al celor doi artiști a fost susținut de un temperament de vie vibrație. Sunetul le este bogat și străbătător, cu neobișnute resurse de culoare. Ei au făcut să se așternă în caldă densitate această muzică atât de mlădioasă și învăluitoare pe cât este ea de impunătoare în construcția ei. Este o operă de rară înălțime de concepție și cugetare, de o adâncă profunzime și diafanitate.

Acest concert a fost o adevărată sărbătoare a spiritului, în care succesul a îmbrăcat diverse forme: un repertoriu distins și rațional, o muzică profund emoțională, doi muzicieni de cel mai înalt nivel și un auditoriu select și participativ. Astăzi, când lumea devine tot mai cerebrală, asemenea infuzii de suflet sunt tot mai necesare, iar artiștii care le poartă și produc merită elogiul unanime.

• Mihai Sârbulescu – Autoportret

Expoziția „Autoportret” își datorează existența pictorului Mihai Sârbulescu, prieten și partener al Galeriilor Karo. Domnia sa a făcut posibilă aducerea, în spațiul expozițional al Galeriilor Karo din Bacău, lucrări ale unor artiști reprezentativi pentru arta contemporană românească. La fel de important a fost aportul artiștilor expozanți care au contribuit cu lucrări reprezentative din creația personală: Ilie Boca, Ioan Burlacu, Dragoș Burlacu, Mihai Chiuraru, Dumitru Macovei, Ovidiu Marciuc, Georgian Mazerschi, Ion Mihalache, Vasile Mureșan Murivale,

Autoportret, expoziție tematică la Galeriile Karo

• Mihai Chiuraru – Autoportret

Cristina Ciobanu, Vasile Crăiță-Mândră, Marius Crăiță-Mândră, Cristian Țițoiu, Constantin Flandor, Horea Paștina, Ana Petrovici-Popescu, Ștefan Pristavu, Sorin Purcaru, Dionis Pușcută, Mircea Roman, Ion Grigorescu, Geanina Iustina Ivu, Matei Lăzărescu, Andrei Rosetti, Mihai Sârbulescu, Silvia Tiperciuc, Bogdan Vlăduță, Florentina Voichi, Gheorghe Zărnescu.

Domnul Sorin Costina a avut amabilitatea de a împrumuta din colecția sa

doi autoportrete de Horia Bernea și Mihai Horea. De asemenea și domnul Octav Olaru a înscris în această expoziție două lucrări din colecția personală, de Nicu Enea și, respectiv, Dan Hatmanu.

Tema autoportretului este una complexă și cu interpretări diferite. Pentru unii este reflexia din oglindă, pentru alții imaginea sufletului. Nu puțini cred că de fapt tot ceea ce facem, clipă de clipă, este în același timp și autoportret.

În viziunea criticului de artă Erwin Kessler auto-portretistica este fiecare tușă a pictorului, fiecare urmă de dalta a sculptorului, indiferent de subiectul reprezentat. Autoportretistica este Gioconda față de Leonardo așa cum este Moise față de Michelangelo, dar și Muntele Sainte-Victoire față de Cezanne sau cutiile de supă Campbell pentru Warhol. Auto-portretistica este însă și tușa frântă și supra-încărcată, isterizată cromatic a ultimului Van Gogh, la fel ca și picăturile de culoare împrăștiate de Jackson Pollock sau polisarea atentă a suprafețelor sculptate de către Brâncuși. Auto-portretistica este și înclinația de a picta ori sculpta lucruri mari sau, dimpotrivă, mici, puține sau multe, violente sau echilibrate, bogate sau modeste, colorate sau monocrome, închise sau deschise, simple sau complicate. Fiecare element sau caracteristică a operei funcționează autoportretistic, respiră și își deconspiră prin toți porii creatorul, dându-i în vileag ambițiile, știința și neștiința, dar și – adesea – vârsta, sexul, starea de sănătate fizică sau psihică.

Pentru Ion Grigorescu tema autoportretului este clară: „Dacă mă uit la mine, la artist, nu văd nimic, eventual roșul de mercur al oglinzii, dacă mă uit la om văd creația lui Dumnezeu și pot studia la nesfârșit.”

Carmen ȚINTEANU

În ziua de miercuri, 30 martie 2016, Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” a organizat (cu prilejul împlinirii a 470 de ani de la sfârșitul celei de a doua domnii a lui Petru vodă Rareș) conferința științifică: „*Petru Rareș. Din viața unui principe al Moldovei*”. Prelegerea a fost susținută de către distinsul istoric ieșean, prof. univ. dr. Ștefan S. Gorovei, de la Facultatea de Istorie din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași.

Publicul participant la acest eveniment cultural-științific de excepție a fost format din profesori, cercetători, muzeografi, arhiviști, studenți, elevi, jurnaliști, iubitori de cultură în general.

În deschiderea manifestării, după câteva gânduri de deschidere rostite de prof. Mariana Popa (managerul Complexului Muzeal „Iulian Antonescu”), prof.dr. Anton Coșa (fost student al prof. univ. dr. Ștefan S. Gorovei) a prezentat un *cuvânt de întâmpinare*, punctând momente importante din remarcabila carieră științifică și universitară a invitatului, precum și legăturile sale genealogice cu zona Bacăului.

În continuare, profesorul Ștefan S. Gorovei și-a susținut conferința propriu-zisă legată de domnia lui Petru Rareș, aducând în atenția auditoriului sugestive evenimente din viața acestui important principe al Moldovei medievale.

Din impresionanta biografie a profesorului Ștefan S. Gorovei, reținem aici că s-a născut la 28 iulie 1948 în localitatea Fălțiceni, județul Suceava, ca fiu al Elizei și al lui Sorin Gorovei. Tatăl era profesor de matematică la Liceul „Nicu Gane” fiind, în același timp, un pasionat al muzicii de cameră pe care o promova în chiar casa părintească. Autoritățile comuniste îl vor înlătura însă de la catedră, trimițându-l spre „reeducare la Canal”. După revenirea din acest „exil”, își va câștiga existența ca violoncelist la Filarmonica din Botoșani.

Casa părintească din Fălțiceni a fost vizitată de-a lungul vremii de o seamă de personalități precum: G. T. Kirileanu, Gustav Weigand, Barbu Șefănescu Delavrancea, Teodor V. Stefanelli, Gheorghe Ghibănescu etc., alături de alți colaboratori la revista „Sezătoarea” – prima revistă de folclor din România, editată de către Artur Gorovei (bunicul profesorului Ștefan S. Gorovei).

Între anii 1966-1971, Ștefan S. Gorovei a fost student la Facultatea de Istorie din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Lucrarea de licență a abordat un subiect de genealogie medievală: *Ioan Tăutu, mare logofăt al Moldovei. Studiu monografic*, o teză deosebită, a cărei va-

Anton COȘA

Un istoric de elită: Ștefan S. GOROVEI

loare a fost repede recunoscută, făcând de altfel și subiectul unei comunicări științifice prezentate de autor la cel de-al XII-lea Congres Internațional de Genealogie și Heraldică de la München din anul 1974.

După absolvirea facultății va lucra (între anii 1971-1977) în redacția revistei *Magazin istoric*, desfășurând mai apoi și o prodigioasă activitate științifică în calitate de cercetător la Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” din Iași. Din anul 2003 activează și ca cercetător științific în cadrul Centrului de Istorie și Civilizație Europeană al Filialei Iași a Academiei Române.

Cariera universitară o începe la Facultatea de Istorie în anul 1990, pentru ca în 1996 să devină profesor titular. În anul 1993 Ștefan S. Gorovei devine doctor în istorie al aceleiași universități ieșene, susținând teza: *Probleme controversate*, lucrare apreciată pentru contribuția deosebită adusă la cunoașterea subiectului, fiind publicată ulterior, în anul 1997.

Istoricul, genealogistul, heraldistul Ștefan Sorin Gorovei este astăzi una dintre personalitățile recunoscute în materie de genealogie și istorie medievală și una dintre foarte puținele voci autorizate în ceea ce privește știința și arta heraldică din România. Principalele direcții de cercetare promovate de către domnia sa sunt consacrate istoriei evului mediu românesc și epocii premoderne (istorie politică, socială, culturală; genealogie; heraldică; istoria orașelor; istorie eclesiastică; istoriografie; istoria puterii), în timp ce cursurile sale universitare vizează cercetarea izvoarelor medievale; științele auxiliare ale istoriei; istoria medievală; istoria Bisericii; structurile puterii în evul mediu românesc.

Profesorul Ștefan S. Gorovei a fost și este membru în echipele de cercetare ale unor importante proiecte derulate de-a lungul vremii de prestigioase instituții academice. A fost inițiatorul (în 1989), organizatorul și coordonatorul Simpozionului de Studii Genealogice de la Iași devenite, începând cu anul 1997, Congrese de Genealogie și Heraldică. A organizat și coordonat la Iași, în luna mai 2007, cel de al V-lea Colocviu Internațional de Genealogie sub egida Academiei Internaționale de Genealogie și a Institutului Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta”.

Istoricul Ștefan S. Gorovei a contribuit la reparația (la Iași) noii serii a publicațiilor „Revue des Études Roumaines” și „Arhiva Genealogică”, a inițiat revista „HERB. Revista Română de Heraldică”, fiind în același timp și membru în colegiile de redacție ale altor importante reviste de specialitate: „Anuarul Institutului de Istorie A. D. Xenopol Iași”, „Analele Putnei”, „Europa XXI”, „Analele Științifice ale Universității Alexandru Ioan Cuza (seria istorie)”, „Revista de Istorie Socială” etc.

Distinsul istoric ieșean este autor a numeroase articole, studii și cărți, fiecare dintre ele fiind contribuții științifice apreciate ca atare de specialiști. Menționăm aici faptul că în urmă cu trei decenii, cercetătorul Ștefan S. Gorovei publica

în revista Muzeului de Istorie din Bacău („Carpica”) un interesant studiu, sugestiv intitulat: *La începuturile orașului Bacău*. Bazate pe o riguroasă analiză a izvoarelor istorice, punctele de vedere emise, argumentele dezvoltate și implicit concluziile de atunci au rămas valabile până în zilele noastre.

În ultimii ani, domnia sa dezvoltă în revista „Carpica” pagini interesante legate de *Mobilitatea populației reflectată în istoria unei familii: purtătorii numelui Gorovei (sec. XVI-XXI)*. De aici am putut afla că neamul profesorului Gorovei (care adună, „în sângele său, moștenirea marilor dregători ai augustei Moldove medievale – ca logofătul Ioan Tăutu și hatmanul Luca Arbore”) își are rădăcini documentate în sudul Moldovei, inclusiv în sate din județul Bacău. Astfel, știm deja că unul dintre Goroveii „statorniciți în sudul Moldovei” a fost *credincerosul Constantin*, pomenit în veacul al XVIII-lea în satul Radomirești din actualul județ Bacău. Acest Constantin este stră-stră-străbunicul profesorului Gorovei. Fiul mai mare al credincerosului Constantin (pe nume *Ioan*) va pleca în nordul țării, oprindu-se la Dorohoi. El este bunicul patern al folcloristului *Artur Gorovei* (la rândul său bunic al profesorului Ștefan S. Gorovei).

Cu siguranță, în momentul în care profesorul Ștefan S. Gorovei își va finaliza proiectul

de cercetare genealogică, privindu-i pe purtătorii numelui Gorovei, vom putea avea imaginea completă a destinului istoric al acestei importante familii care a lăsat urme durabile în cultura și știința românească, în istoria Moldovei în general.

Prezența profesorului Ștefan S. Gorovei la Muzeul de Istorie din Bacău ne-a oferit prilejul de a constata și o altă interesantă legătură, de data aceasta între tema conferinței (principele Moldovei – Petru Rareș), ascendenții conferențiarului și patrimoniul instituției muzeale băcăuane unde se păstrează, printre altele, o serie de documente istorice originale. Unul dintre ele (în limba slavonă), datând din vremea lui Petru vodă Rareș (29 martie 1546), confirmă nepoților lui Ion Odobă stăpânirea asupra satului Vereșani, din vechea zonă a Cobălelor de la nord-est de Bacău. Satul, cumpărat în vremea lui Ștefan cel Mare de Ion Odobă, s-a numit mai târziu Odobești. Un alt document (emis la Iași de domnul Moldovei, Mihai Grigorie Sturdza, la 28 februarie 1840) face referire la urmașii nepoților lui Ion Odobă, care își dispută părți din moșia Odobești în instanțele de judecată ale vremii. În acest document (de la mijlocul veacului al XIX-lea) se face un istoric al proprietății și al judecăților anterioare, iar printre cei care în trecut cercetaseră deja cazul, îi găsim pe *căminarul Teodor Gorovei* și *vornicul Ioan Tăutul* (ascendenți ai profesorului Ștefan S. Gorovei).

La sfârșitul acestui scurt medalion, menționăm faptul că prof.univ.dr. Ștefan S. Gorovei se bucură astăzi de un prestigiu deosebit (deopotrivă pe plan național și internațional), iar activitatea sa este apreciată ca atare. În acest sens, o dovadă în plus o constituie și cooptarea în diferite organizații, domnia sa fiind, printre altele: membru al Societății Internaționale „Majestas” pentru promovarea studiului suveranității; membru al Asociației Istoricilor Europeni; membru-fondator al Comisiei Naționale de Heraldică, Genealogie și Sigilografie a Academiei Române; președinte al Comisiei de Heraldică, Genealogie și Sigilografie – Filiala Iași; membru fondator al Institutului Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta”; administrator-delegat al Institutului Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta”; membru-fondator (*membre academicien*) al Academiei Internaționale de Genealogie etc.

• Carmen Poenaru – *Vibrații malle*

N. 4 aprilie 1941, în satul Bogdana, comuna Borzești, județul Bacău. **Profesor, poet, prozator, dramaturg, eseist, publicist, editor, întreprinzător.** Este fiul învățătorilor Sofia (n. Bibire) și Emil Savin, care au căutat să-i călăuzească pașii spre știința de carte și o profesie liberală. A copilărit peregrinând alături de părinți, la Școala Bibirești începând studiile (1948-1952), în clasa a IV-a avându-l învățător pe tatăl său. Mereu cu premiul I în ciclul primar, a continuat la școlile Parincea (1952-1953) și Chiseta (1953-1955). Admis la Liceul Nr. 1 din Bacău (1955-1958), se plictisea la ore, așa că a intrat în conflict cu profesorii, iar după o trăsnaie s-a retras, angajându-se la SUT Bacău, ca strungar. Deși renunțase la studii, revine și, în 1960, absolvă ultimul an la Liceul Teoretic Târgu Ocna. A reușit la Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza”, dar în anul II a fost exmatriculat. Reprimit, a fost lăsat repetent și trimis „în producție”, lucrând la Hidrocentrala Vidraru (1963-1964), apoi ca suplinitor la școlile din Viforeni (1964-1965) și Dragomirești (1965-1966). Înainte de a deveni directorul căminelor culturale din Filipeni (1968-1969) și Răchitoasa (1969-1971) a fost bibliotecar la Biblioteca Regională Bacău (1967), interval în care a absolvit Facultatea de Limba și Literatură Română a Institutului Pedagogic din Iași. În 1971 a devenit director al Casei de Cultură din Slănic Moldova, până în 1980 revigorând întreaga viață culturală a stațiunii. Și dacă la Răchitoasa inițiasse „Festivalul de datini și obiceiuri ale Văii Zeletinului”, aici lansează, în 1978, „Festivalul de creație și interpretare teatrală”, manifestare ce a cunoscut încă 15 ediții. Din 1980 e conservator la Muzeul de Artă din Bacău, calitate în care, împreună cu Ovidiu Genaru, reorganizează Casa Memorială „G. Bacovia”, iar alături de un grup de muzeografi și ingineri, amenajează Casa Muzeu „N. Enea”. Evenimentele din 1989 îl propulsează în funcția de vicepreședinte al Consiliului Județean al F.S.N. și al C.J.P.U.N. Bacău, din care se retrage în mai 1990, aventurându-se în economia de piață ca întreprinzător. În 1997 redevine salariat, activând până în 2001 ca referent literar, director și consultant artistic la Teatrul Bacovia, iar în intervalul 2001-2003, ca director al Bibliotecii Județene „C. Sturdza”. Întreaga activitate e legată însă de lectură și de scris, la 17 ani creând prima poezie, iar la 21 debutând cu schița **Sticla** în paginile ziarului **Flacăra Iașului**, distinsă cu Premiul I al Casei Centrale a Creației din București. A debutat, cu schița **Contrapunct**, în **Ateneu**, unde va publica ulterior fragmente de teatru și alte articole. S-a impus ca dramaturg, debutând cu piesa **Proprietatea dv.**, montată la

Personalități băcăuane

Viorel Savin

Teatrul Popular din Slănic Moldova (octombrie 1973, regia Gh. Teacă), care îi va mai aduce la rampă **Fratele meu mut** (1975, r. Val Mănescu), spectacol distins în 1978 cu Diploma ATM, **Jocul de dincolo de ploaie** (1977, r. V. Perciun), piesă inclusă în antologia **Inscripții la Cântarea României** (1978), și **Genere de import** (1984, r. R. Bărbosu). Saltul de la scena de amatori la cea profesionistă l-a făcut cu **Bătrâna și hoțul**, adusă în fața publicului de actorii Teatrului Dramatic Bacovia (1984-1988, r. Mircea Marin), piesă ce a captat apoi atenția spectatorilor Teatrului Mic București (1987-1989, 1991-1992, r. C. Hadjićulea), teatrelor „Al. Davila” Pitești (1990-1991, r. Al. Zărnescu) și „Ovidiu” Constanța (1991-1992, r. Dan Alecsandrescu), Teatrului „M. Eminescu” Botoșani (1997-1998, r. M. Rogojinski, înregistrat în aprilie și pus în undă de Radio Iași), Teatrul Valah Giurgiu (2004-2005, r. M. Crețu), Teatrul de Vest Reșița (2009-2010, r. I. Prișcaru), Teatrul Național de Televiziune (r. Olimpia Arghir, preluat și difuzat de TVR Cultural și TVR Internațional, în mai multe rânduri. Pe scena băcăuană au mai fost montate piesele **Colegii** (1987-1988, r. Nae Cosmescu), **Te urăsc iubitele** (1993-1994, r. Dan Alecsandrescu), **Genere de import** (1999-2003, r. C. Dinischiotu), **Tu nu ești trupul tău** (2003-2005, r. F. Zărnescu), **Doamne, fă ca Schnauzer să câștige!** (2005, r. A. Găzdaru), **Logodnicul din ciorap** (2006-2007, r. Geo Balint) și **Hotel „Far East”** (2013-2014, r. D. Zotincă). În calitate de regizor, F. Zărnescu a transpus scenic aceeași piesă (1999-2001), precum și **Genere de import** la Teatrul „Fantasio” din Constanța (1995-1997), în timp ce A. Ancuța și T. Tudoran au montat **Doamne, fă ca Schnauzer să câștige!** la Teatrul „A. Mureșanu” din Sfântu Gheorghe (2000), iar regizorul O. Lazăr a oferit isenilor, pe scena Teatrului Național „V. Alecsandri” (2001-2003), un spectacol incitant cu **Funia sau Comedia supunerii**. Urmărite au fost și spectacolele difuzate de Teatrul Național de Televiziune (**Te urăsc iubitele**, 1994, r. E. Todoran) și Teatrul Național al Radiodifuziunii Române (**Greșeala**, 1999, r. C. Dinischiotu; **Bucuria de a fi îndurerat la Tomis**, 1997, r. C. Munteanu), impresionanta suită a reprezentațiilor încheindu-se cu spectacolul lectură în germană a piesei **Doamne, fă ca Schnauzer să câștige!**,

multe tomuri, publicate de Editura Casa Scriitorilor, pe care a înființat-o: 1. **Teatru. Comedii triste**; 2. **Teatru. Doamne, fă ca Schnauzer să câștige!**; 3. **Teatru. Drame istorice**; 4. **Teatru. Comedia schimbărilor**; 5. **Teatru. Închisoarea de sunete - Comedia schimbărilor 2**; 6. **Roman (în versuri). Evanghelia eretică sau Istoria lui Melec Purtătorul de Nucă și de Nyvas în Cretinozauria**; 7. **Jurnal. Acorduri pentru urechi surde**. Tot revizuiind și adăugând, a promovat încă o selecție, de data aceasta în Colecția „Opera omnia” a Editurii Tipo Moldova, dar în patru volume: **Evanghelia eretică sau Istoria lui Melec Purtătorul de Nucă și de Nyvas în Cretinozauria** (2011), **Teatru (texte pentru lectură și înscenări) - 2012**, **Acorduri pentru urechi surde** (2012) și **Impostorul. Arta înfrângerii de sine** (2013). A fost, de asemenea, inclus cu poezie în antologiile **Visând o corabie** (Bacău, 1983), **Icoana mamei** (Editura Amurg sentimental, 1999), **Poezia pădurii** (Editura Orion, 1999), **Creatori din Moldova de Mijloc** (Editura Casa Scriitorilor, 2005), pe care a coordonat-o, și **Sub semnul lui Bacovia** (Editura Casa Scriitorilor, 2004), **Poarta - The Gate** (Editura Psychelp, 2007), **Doamne, fă ca Schnauzer să câștige!** (Editura Valman, 2010), **The Old Lady and The Thief (idem, 2010)** și **Hotel „Far East” (un caragialăc)**, Editura Princeps Edit, 2012. Aceștoro li se alătură volumele de proze teatrale **Funia sau Comedia supunerii** (Editura Viitorul românesc, 1997) și **Jocuri (de unu, de doi...)**, Editura Junimea, 1998, volumele de versuri **Lamentația fructelor** (Editura Plumb, 1994) și **Exilat în strigăt** (Editura Valman, 2011; ediția bilingvă **Exilat în strigăt / Exiled in a scream**, Editura Ateneul Scriitorilor, 2014), cel de publicistică **Acorduri pentru urechi surde - din însemnările unui naiv** (Editura Plumb, 1999), romanul în versuri **Evanghelia eretică sau Melec, purtătorul de nucă și de nyvas** (Editura Junimea, 2000; ediția a II-a, revăzută și întregită, Editura Princeps Edit, 2003) și romanul **Gresia albastră. Arta înfrângerii de sine**, vol. 1-2 (Editura Raluca, 2009), reeditat, în colecția „Romanele istoriei” a Editurii Dacia XXI (2011), sub titlul **Impostorul. Arta înfrângerii de sine**. Constatând că „fiecare se îngrijește cu disperare de sine și de ai săi”, n-a vrut să rămână mai prejos și, în 2004-2005, și-a reunit creațiile în mai

într-o serie nouă, revista de cultură **Cartea** (2001-2003), la care a colaborat cu editoriale, note și articole de opinie. Tot în sfera mass-mediei înființează STAR B, primul post de radio din zonă (1992-1995) și, împreună cu un grup de întreprinzători, TV Satba-Symbol, primul post TV din zonă cu emiteri în eter (1992-1995). De-a lungul timpului are și alte inițiative, între care amintim doar cele legate de aniversarea Centenarului Ion Luca (1994), sporierea zestre de cărți cu autograf și a bibliografiilor scriitorilor băcăuani ale Bibliotecii Județene „C. Sturdza”, înființarea Asociației Culturale „Pavel Savin” (Bibirești, 1996), a Fundației Culturale „Stele Românești” (2001), a Editurii Casa Scriitorilor (2004) și, nu în ultimul rând, a Filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor (2002), pe care și-a condus-o, în calitate de președinte. Membru al U.S.R. din 1990, a fost nominalizat la premiile acesteia în 1998 (pentru „Greșeala” și „Funia sau Comedia supunerii, un alt rezumat al Secolului XX”) și distins cu Premiul „I. L. Caragiale” la Colocviile Naționale de Dramaturgie (2003, pentru piesa „Bustul”), activitatea sa scriitoricească mai fiind răsplătită cu Premiul I și Medalia de aur pentru scenariul, regia și scenografia spectacolului „Lecție de istorie” (1974, preluat de TVR), Premiul I și medalii de aur ale Festivalului Național „Cântarea României” (1979 - tragedia „Ovidiu la Tomis” și 1985 - comedia „Genere de import”), Premiul ziarului „Deșteptarea” pentru întreaga activitate teatrală (1993, de care s-a dezis ulterior), Diploma Ministerului Culturii la Concursul Național de Dramaturgie „Camil Petrescu” (1995, piesa „Greșeala”), Premiul „Bacovia” al revistei „Ateneu” pentru dramaturgie (1997), Premiul „Opera omnia” (2006) și premiile pentru volumul „Tragedii în fond” (2003) și romanul „Gresia albastră - Arta înfrângerii de sine” (2010) ale Filialei Bacău a U.S.R. și Premiul de Excelență „Liviu Rebreanu” al Asociației Culturale Dialog (2011, pentru romanul „Impostorul. Arta înfrângerii de sine”). Munca sa de o viață pe tărâmul culturii a fost încredințată, de asemenea, cu Ordinul „Meritul Cultural” în grad de Cavalier (2004), Premiul de Excelență al Consiliului Județean Bacău (2011) și Titlul de Cetățean de Onoare al Orașului Slănic Moldova, dar cele mai dragi omagii au rămas în sufletul său aplauzele spectatorilor și opiniile unor critici prestigioși ce i-au recenzat opera, incluzându-l în dicționari și în cărțile lor. Din partea noastră, la ceas aniversar, toate cele bune și noi izbâzni în plan literar!

Cornel GALBEN

FRANȚA

Magia cuvintelor

Impresia noastră este că M. Tournier (n. 19 decembrie 2004 – m. 18 ianuarie 2016), în ultimele sale cărți mai cu seamă, este înclinat spre autocomentariu. Este vorba despre reluarea, rescrierea unor simboluri sau mituri precum: pădurea, gemelitatea, căpcăunul, insula, călătoria inițiatică în jurul cărora glosează cu o pasiune neostoită: **Le Vent Paraclet** (1978), o savuroasă autobiografie cu eseuri filosofice și literare; **Le Vol du Vampire, Petites proses, Picătura de aur (La Goutte d'or, 1985)**.

Conștient că orice recreere implică diferența, romancierul nu-și propune să rescrie povestirea în integritatea sa. Nu dublul perfect îl obsedează, ci ineditul (**Vineri sau Limbile Pacificului**, 1967) – roman încununat cu premiul Academiei franceze. „Ca romancier, afirma adesea Tournier, citesc întotdeauna despre subiectul care mă interesează (...) tot ceea ce este document: istorie, știință, geografie”.

René Zazzo, un cunoscut filosof și psiholog, a publicat în 1960 o carte monumentală: „**Gemenii, cuplul și persoana**”. Prozatorul a citit-o, a recitit-o, a avut un interviu publicat cu acesta, ca și cum ar fi vrut să demonstreze că marile lui romane tratează tema dublului în diverse ipoteze: drama gemenilor, spre exemplu (**Les Météores**, 1975), care odată despărțiți, întrerup jurnalul scris la patru mâini, pe care îl țineau cei doi frați Jean-Paul. Însă, adevărata dramă constă, în schilodirea lui Paul în timpul războiului. Va resimți de acum înainte mâna și piciorul care-i lipseau, își va resimți fratele pierdut, un dublu dureros al geamănului. De altfel, figurile dublului sunt o monedă curentă a scrierilor sale (Robinson,

Tiffanges). Scriitorul se joacă cu cititorii săi, situându-se între pasișă și/sau parodie, între déjà dit și noutate. „André Gide spunea că nu scrie pentru a fi citit, ci recitit. Eu scriu de asemenea ca să fiu recitit, dar mai puțin exigent ca Gide, nu cer decât o singură lectură. Cărțile mele trebuie să fie recunoscute – recitate – încă de la prima lectură (**Le Vent Paraclet**, p.189). Ce dovadă mai clară, mai frumoasă decât **Vineri sau Limbile Pacificului**, o rescriere a lui Robinson Crusoe de Daniel Defoe! Sau **Vendredi sau viața în sălbăticiie**, o altă versiune citită cu pasiune de elevi.

Suntem în spațiul hârtiei scrise plină de semne, dar și a unei societăți invadate de imagini, devorate de fotografii, afișe, panouri publicitare. Oamenii înșiși par să fie din hârtie. Tournier a vorbit despre asta în **Regele Arinilor**, roman de succes,

subiect de film, pentru care a obținut premiul Goncourt în 1970. Absurditatea formalismului birocratic a transformat hârtia, actele într-un simbol al identității noastre civile, un fel de mit al dublului fără de care nu ești nimic. Suntem incapabili să trăim fără documente. Argumentul decisiv care dovedește, în cele din urmă, că ești tu înșiși și nu un altul. Revolta lui Jean (**Meteorii**) în fața oglinzii, ca obiect al dedublării, nu simbolizează altceva decât revolta împotriva alterității. Putem vorbi de un singur caz în care M. Tournier acceptă dedublarea: actele, fotografiile noastre, cartea de identitate. O constatare pe cât de amară, pe atât de reală: pierzându-ne aceste hârtii administrative, simbol al singularității, al unicității, suntem pe punctul de a ne pierde într-o mulțime „indifférenciée”. Ironia soartei: destinul sau societatea ne-au transformat în hârtie. Concluzia: suntem oameni de hârtie. O dovadă în plus că miturile sunt aduse cu dibăcie în lumea contemporană, reinventate, recreate tocmai pentru a traduce melancoliile, dramele, visele, obsesiile noastre. M. Tournier se transformă într-un prim cititor al poveștilor sale, ne invită să-i recitim creația. Ne ajută să nu ne rătăcim în această bibliotecă a lui Borges, în care aceleași personaje, dar și aceleași teme circulă de la o carte la alta. În fond, refacem, ca și eroii săi, o călătorie inițiatică la capătul căreia constatăm că legendele, miturile modernizate nu mai coincid. Senzația lui *déjà connu*, cum

am spus, se dovedește a fi o descoperire. „Lectura literară – afirma Adrian Marino –, devine însăși literatură (...), literatura constituie doar un fapt de lectură. Nu este o cauză, ci un efect direct al lecturii.” (**„Biografia ideii de literatură”**, vol. III Dacia, 1994, p.214)

Câtă dreptate avea Tournier când susținea că își dorește să fie recitit o singură dată! S-a jucat, s-a amuzat serios cu lectorii săi, plasându-se între același și altul, între repetiție și diferență. Ne-a convins că de-a lungul operei sale, ce conține romane, povestiri, nuvele, eseuri, întoarcerea la „*același*” semnifică, în realitate, întoarcerea la „*altceva*”, la ceea ce este diferit.

Când l-am vizitat în 2005, la Choisel, lângă Paris, unde locuia din 1957, m-a întrebat dacă l-am citit pe filosoful Gilles Deleuze. Sigur, citisem „**Différence et répétition**” (P.U.F., 1985). M-a privit lung, drept în ochi, cu nostalgie și tandrețe, confesându-se: „A fost prietenul meu, ani de-a rândul. **Différence et répétition** este o carte frumoasă, unică. Numai el putea să o scrie. Păcat! S-a sinucis...”

Metamorfozele personajelor sale sunt surprinzătoare. Tiffanges, din „**Regele Arinilor**”, căpcăunul, cel care fura copii, devine în cele din urmă, cel care îi salvează, și a

cărui inocentă răscumpără crimele comise de el. Gilles de Rais suportă botezul focului, simbol al renașterii spirituale (**Gilles et Jeanne**, 1983), o rescriere a istoriei lui Jeanne d'Arc.

Cititorul lui Tournier este, după părerea noastră, fratele geamăn pe care l-a pierdut și regăsit, cel care l-a ajutat să refacă voiajul inițiatic al cărui sfârșit presupune totdeauna metamorfoza. Trăim cu impresia că rescrierea poveștilor relevă dorințele noastre secrete, care ne unesc și ne adună oricât de (in)diferenți am fi. Ce exemplu mai bun decât dialogul dintre Nadege și Goudalle, unicele personaje din **Les Amants taciturnes!** Cuvintele, dialogurile, dinea îndrăgostiților, paradoxal, pe cale să se despartă, clădesc o casă de cuvinte, făcută din povestea lor, creează „literatură” ca panaceu pentru cuplurile în pericol.

Este limpede, M. Tournier iubea cuvintele, fanteziile lexicale, ca nimeni altul. Mi-a vorbit despre arta traducerii – „trebuie să renunțăm la analogii, la perifraze, la obiceiurile lingvistice din limba noastră. Traducerile din Flaubert, în special, poveștile – **Les trois contes**, și **Zola** sunt adevărate modele de limbă franceză”.

Eu am vorbit cu emoție, cu expresii voit alese. Asculta atent. Era ca un monolog. Dintr-odată mă oprește și-mi spune: „Ce frumoasă franceză aveți!” Nu se putea un alt compliment! Îmi vorbea un membru al Academiei Goncourt, un filosof de formație, un fost jurnalist al emisiunilor de radio, și asta, înainte de a publica, la 42 de ani, primul său roman, **Vineri sau Limbile Pacificului**, 1967, pentru care a primit premiul Academiei franceze.

Tournier este un adevărat model de scriitură, are dicționarul lui. Era îndrăgostit de cuvinte. S-ar putea face un dicționar comentat al poveștilor sale. Descifra, copil fiind, etichetele lipite pe borcanele din farmacia bunicului său.

„Cuvinte erau peste tot, pe etichete, pe borcane, pe sticle. Aici am învățat să citesc. Și ce cuvinte!” (**Le Vent Paraclet**, Gallimard, 1983, p.14)

Maria GRIGORIU

